

HÉT VAKBLAD VOOR DE BOOMVERZORGING

Bomen

Nummer 49

Kwartaaluitgave
oktober t/m december 2019

Erkenningsnummer P918005

Beheer en behoud | Dendrologie | De boom in | Ledenenquête

Boomrooierij Weijtmans

Bomen rooien

Bomen snoeien

Stobben frezen / rooien

Afvoer van snoeihout, blad en schoffelvuil

In- en verkoop van hout en houtsnippers

Boomrooierij Weijtmans is specialist in het rooien, snoeien en onderhouden van bomen.

Met ruim 35 vaste medewerkers, goed opgeleide boomrooiers, ervaren chauffeurs en machinisten, 9 gecertificeerde tree workers en 3 tree technicians zijn wij een vooraanstaand speler in Nederland.

Binnen ons imposant wagenpark zijn onze telescoopkranen met 42 meter mast uniek: hiermee kunnen we elk karwei veilig uitvoeren zonder enige schade aan te richten.

Wij kopen stamhout en houtsnippers graag in en verzorgen een verantwoorde afvoer van snoei-afval. Boomrooierij Weijtmans ontzorgt opdrachtgevers door overname van compleet beheer van gebieden, zie www.tilburgsbos.nl en agb-boomonderhoud.nl

Kreitenmolenstraat 175
5071 BD Udenhout

Tel. 013-511 14 83
Fax 013-511 43 73

algemeen@weijtmans.nl
www.boomrooierijweijtmans.nl

- *Groeiplaatsverbetering*
- *Bodemverbetering (mycorrhiza)*
- *Beluchting bij bomen (ploffen)*
- *Bodemanalyse met advies*
- *Bladluisbeheersing*

www.terra-fit.nl

+31 (0)544 481 444

info@terra-fit.nl

Evert Hakt

EVERT ROS

Beste bomenmensen, er breken saaie tijden aan. We hoeven niet meer te knokken voor iedere boom. Geen strijd meer om elke vierkante meter doorwortelbare ruimte. We kunnen achteroverleunen. Wegenbouwers en rioolboeren buigen als knipmessen en doen vrijwillig een stapje terug als wij met een boom komen aanzetten. Want iedereen roept om bomen.

Een boom op dak of aan de gevel, de gekste boomsoorten, of een groeiplaats van een ton, het wordt aanvaard als de gewoonste zaak van de wereld. Ook de meest fanatieke wegenbouwer, zwarte koffie drinkend uit een asfaltbeker, pleit voor bomenzand onder zijn tegels.

Bomenmensen, waar zijn de tijden gebleven dat je als een levend schild de kraan van een kabelboer moest zien te keren? Of dat je na een overleg met een 'vijandige' dienst, op de terugweg nog eens achteromkeek of je niet gevolgd werd door iemand met snode plannen?

Het wordt een saaie boel. Maarre..., laten we niet in slaap vallen.

De realiteit is heel anders. Er wordt het uiterste van ons boomverzorgers gevraagd. Want er is kennis en vaardigheid nodig om al die bomen te realiseren. We weten nog lang niet voldoende over bomen. Zelfs op fundamentele vragen als 'hoeveel water heeft een boom nodig?', is het laatste woord nog lang niet gezegd. Het stadsbomenvademecum vraagt om uitbreiding en vernieuwing. Er is een vreselijk tekort aan capaciteit, voor boomverzorging, voor boomonderzoek, voor boompolitiek en voor boomonderwijs. Kortom, de wereld schreeuwt om bomenmensen.

Wie geen duidelijk nee invult, is vanaf zijn geboorte een KPB'er!

REDACTIONEEL

Eik als erfgoeddrager	4
Arborist Exchange Program	8
Boom van het jaar 2019	10
Een andere kijk	13
ISA-nieuws 2019	16
Veilig werken op hoogte	19
Survey Monkey	22
VHG-artikel: Klimaatadaptatie in de buitenruimte	26
Themadag: Toepassen van grondmengsels en groeiplaatsconstructies	28

RUBRIEKEN

Evert Hakt	3
Kruinkrabber	12
Van 't vat	27
Simens boekenkast	30
Agenda	31
Nieuws	31
Welkom nieuwe leden	32

Colofon

Bomen is een uitgave van de KPB-ISA, Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB), Dutch Chapter van de International Society of Arboriculture (ISA).

- Vakblad BOMEN komt mede tot stand door de samenwerking met:
- de Vereniging van Hoveniers en Groenverzoeken (branchevereniging voor ondernemers, Vakgroep boom-specialisten)
 - het Vlaamse Bomen Beter Beheren (de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations, BAA's)
 - Wageningen UR, Alterra en Praktijk-onderzoek Plant en Omgeving (Lisse)
 - de Hogeschool van Hall Larenstein
 - het Innovatie en Praktijkcentrum Groene Ruimte
 - de Nederlandse Vereniging van Taxateurs van Bomen

Bomen wordt vier maal per jaar aan de leden van de KPB-ISA en BBB toegestuurd.

Dit nummer van Bomen is een jaar na de verschijningsdatum ook digitaal beschikbaar op www.kpb-isa.nl

Advertentie-exploitatie

vakblad@kpb-isa.nl of penningmeester@kpb-isa.nl

Kopij

Kopij naar frank@taalbureau-ij.nl, t.a.v. Frank van Driel

Bij alle artikelen berusten de rechten van de tekst en afbeeldingen bij de auteur, tenzij anders vermeld.

Eindredactie

Taalbureau IJ, Amsterdam

Grafische vormgeving

Vuijst Visuals

Redactieraad

vakblad@kpb-isa.nl
 Frank van Driel, *coördinatie*
 Kees van der Bas
 Jaco Houweling
 Andries Welles
 Nico D'hamers
 Jozé 't Hoen

Aan dit nummer werken mee

- Simen Brunia, *Bomencheck Nederland*
- Jaco Houweling, *Bomenwacht Nederland*
- Jitze Kopinga, *Kopinga Boomadvies*
- Annemiek van Loon, *de Bomenconsulent*
- Kristine Vander Mijnsbrugge, *Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek en Agentschap voor Natuur en Bos*
- Marc Missoorten, *Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek*
- Bas Poutsma, *B-vier Boomspecialist*
- Evert Ros, *NEW YORK Boomadvies*
- Harrie Verbeek, *Arbor Aroha Boombeheer*
- Peter Vergote, *Peter Vergote Boomverzorging*

Cover

Pinus walleriana
 Foto: Jaco Houweling

KPB-ISA Dutch Chapter

Heeft als doel het langs educatieve en wetenschappelijke weg zorg dragen voor een grotere waardering voor bomen als levende wezens en het bevorderen van onderzoek, technologie en beoefening van de beroepsmatige boomverzorging.

De kosten voor het KPB-ISA lidmaatschap kunt u vinden op www.kpb-isa.nl

Bestuur KPB-ISA

contact@kpb-isa.nl
 Voorzitter / ISA Bas Poutsma
 Penningmeester Jack Loeffen
 Themadagen Ludo van Mil
 Algemeen bestuurslid Harrie Verbeek
 NKB Annemiek Wijnbergh-van Vugt
 Secretaris Frits Gielissen

Commissie Nationale Klimkampioenschappen

Contact: nkb@kpb-isa.nl
 Annemiek Wijnbergh-van Vugt
 Voor info www.kpb-isa.nl

Organisatie Themadagen KPB-ISA

Contact: themadagen@kpb-isa.nl
 Voor themadagen zie www.kpb-isa.nl

BBB

BBB (Bomen Beter Beheren) is de Nederlandstalige vleugel van de Belgian Arborist Associations (BAA's) naast de Waalse zustervereniging Arboresco. BAA's organiseert vooral klimkampioenschappen en examens voor European Treeworker en biedt een platform voor de professionele boomverzorgers en iedereen die met bomen buiten het bos te maken heeft. Dit voornamelijk door bijeenkomsten en studiedagen te organiseren die kennisuitwisseling bevorderen.

Verdere inlichtingen:
info@bomenbeterbeheren.org

Dit artikel is het eerste van twee delen; het tweede deel zal verschijnen in Bomen 51. Bij het artikel horen literatuurverwijzingen (in superscript aangegeven), die omwille van de leesbaarheid achterwege zijn gelaten. Wie ze alsnog wil bekijken, kan daarvoor terecht op de website van KPBB-ISA (archief Bomen).

Eik als erfgoeddrager

Relicten van eikenhakhout in de Hoge Kempen

TEKST: KRISTINE VANDER MIJNSBRUGGE, MEDEWERKER INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK EN AGENTSCHAP VOOR NATUUR EN BOS, EN MARC MISSE, MEDEWERKER INSTITUUT VOOR NATUUR- EN BOSONDERZOEK
AFBEELDINGEN: KRISTINE VANDER MIJNSBRUGGE, TENZIJ ANDERS AANGEGEVEN

De Hoge Kempen roepen een beeld op van dennenbossen, (voorheen) uitgestrekte heidevelden met droge en vochtige heiden, vennen, enkele rivierdalen en ook land- of stuifduinen. Het landschap bevat relictten uit het verleden, maar we herkennen ze nog nauwelijks door onze steeds beperktere kennis van het eertijds intensieve traditionele gebruik ervan. Dankzij de productie van de hernieuwbare natuurlijke grondstof hout hebben bomen steeds een belangrijke rol gespeeld in de voormalige heide-economie. De oudste getuigen hiervan zijn relictten van verlaten eikenhakhout, waarvan ons nog een handvol rest. Het beheren van bomen door het terugkerend hakken van de bovengrondse biomassa en ervoor te zorgen dat op de stoof nieuwe scheuten telkens opnieuw konden uitgroeien, is een reeds lang gekende en toegepaste methode voor de productie van hout. De nu nog aanwezige resten van hakhoutstoven in de Kempen zijn ouder dan de dennenaanplanten die vanaf het midden van de 19de eeuw zo aspectbepalend werden in de heiden en op de stuifduinen. In dit schrijven brengen we kennis over deze oude relictten in kaart. Genetisch onderzoek toonde dat de oudste autochtone Kempense eiken voor een groot deel afkomstig zijn van populaties die tijdens de laatste ijstijd overleefden in het Italiaanse refugium. We kunnen vervolgens deze eikenrelictten categoriseren als hakhout op landduinen, hakhout buiten landduin in de voormalige heide of in voormalig bos, en hakhout specifiek rondom voormalige akkers. We beschrijven hier de verschillende categorieën en gaan iets dieper in op de groeidynamiek van oud eikenhakhout op landduin. We eindigen met enkele bedenkingen rond het opnieuw in hakhoutbeheer brengen van oude relictten.

Verlies van actieve kennis rond traditioneel landgebruik

De enorme ontwikkeling in de landbouwtechnieken en -methoden gedurende de vorige eeuw, samen met de opkomst van goedkope energiebronnen, leidde tot verlies van heel wat eeuwenoude en traditionele kennis van landgebruik. Nochtans is een goed begrip van vroegere werkwijzen belangrijk om het voortbestaan van relicten te vrijwaren met een gepast beheer op maat. We vinden in ons Vlaamse landschap nog behoorlijk wat relicten van bomen en struiken die verwijzen naar het vroeger intensieve gebruik ervan. De hoeveelheden hout die alleen al als energiebron nodig zijn, waren voor de opkomst van steenkool, aardolie en aardgas dan ook enorm. Vele bossen, hagen en houtkanten werden intensief geknot, gesnoeid, gehakt, opgesleund (opgesnoeid, *red.*), gekandelaberd... Hierna gaan we dieper in op het traditionele hakhout van eik in de Hoge Kempen.

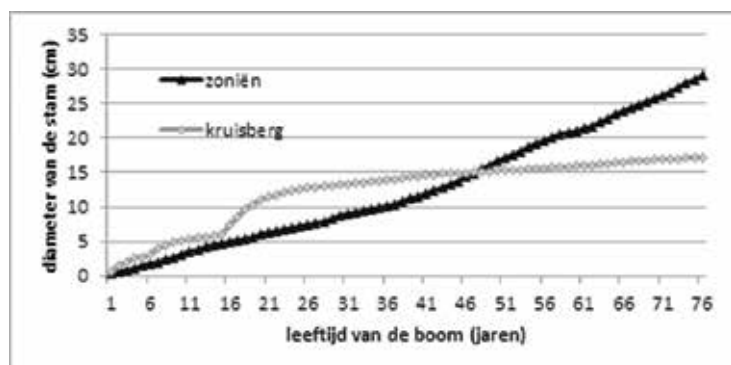
De techniek van hakhout

'De oorsprong van de techniek van hakhoutbeheer op zich verliest zich in de tijden'.¹ In onze taal werd bos dermatite synoniem voor hakhout dat deze bedrijfsvorm meestal niet werd benoemd. Het regelmatig afzetten van stammen aan de basis, gevolgd door opnieuw laten uitlopen van slapende knoppen op de stobben, levert gemakkelijk te oogsten hout in grote hoeveelheden. Omdat de plant minder moet investeren in ondergrondse groei – de wortels zijn al aanwezig – is hakhout gekenmerkt door een stevige groei in de jaren na de kap, die naderhand vermindert eens de kronen van de verschillende stammen op de stoof elkaar hinderen. Ze staan immers dicht tegen elkaar in vergelijking met individuele opgaande eiken in een normaal beheerd bos. Twintig jaar na de laatste hak van een eikenstoof te Kruisberg, Opglabbeek, zien we dat de aanwas fel vermindert, dit in tegenstelling tot de jaarringen van een eik uit Zoniënwoud die een veel gelijkmatigere aanwas doorheen de tijd vertoont (zie figuur 1).²

Tack *et al.* beschrijven het beheer van hakhout in het historische graafschap Vlaanderen.³ 'De bosschers, houtkappers of bosquillons moeten hun stiel kennen. Sij moeten de pertsen int vellen heel beneden aende struijcken afcappen' (schuin ten opzichte van het maaiveld) '..., sij moeten oock de afgevelde struijcken geheel onder op de struijck effen cappen, sonder daer op trappekens te laeten ofte scheuren, op datter door geen cleuven water en can loopen, waer doore de struijcken roten ende vergaen'. Deze bosmannen moesten de reguliere hakhoutperceeltjes grondig onderhouden. Zij ontwortelden alle bramen en hoog opschietende kruiden zoals netels en slingerplanten. Opgevalen plekken werden ingeboet en ook weinig productieve struiken werden vervangen. In hakhout werd bovendien ook gesnoeid! Eikenhakhout was tot een stuk in de 20ste eeuw niet alleen van belang voor de houtopbrengst. Een belangrijke inkomstenbron was de 'oogst' van schors ten behoeve van de leerlooierij. Dit bracht vaak meer op dan het hout. Maar door concurrentie van goedkopere chemische looistoffen vanaf het midden van de 19de eeuw werd de organische looiing steeds meer uit de markt geprijsd. Mijnheer Delville, inspecteur Waters en Bossen te Neufchateau, maakte zich een eeuw geleden zorgen over de ineenstorting van de marktprijs van eikenschors voor de leerlooierij dat gewonnen werd uit eikenhakhout en gaf hier ook een levensbeschouwelijke bedenking mee: 'Il faut aller vite aujourd'hui et l'écorce de chêne, à l'action lente, est de moins en moins demandée et continue a subir une crise dont personne ne prévoit la fin'⁴ ('Alles moet tegenwoordig snel en naar eikenschors, dat maar traag groeit, is steeds minder vraag; het is ten prooi aan een crisis waarvan niemand het einde kan voorzien', *red.*).

Autochtone eiken in Vlaanderen

We kunnen ons de Vlaamse bossen moeilijk voorstellen zonder eiken. Ze behoren tot de belangrijkste hoofdboomsoorten en aanplant wordt via subsidie gepromoot. Paradoxaal genoeg zijn de autochtone populaties (= de oorspronkelijk wilde populaties) van zowel zomer- als wintereik heel zeldzaam, juist omwille van het intensief bosgebruik en -beheer. Er werden in het verleden, en vooral ook vandaag, heel wat partijen eikels en plantsoen over langere afstanden binnen Europa getransporteerd. Deze buitenlandse herkomsten zijn niet autochtoon in Vlaanderen, omdat ze aangepast zijn aan de andere groei-condities (bodem, klimaat, hoogteligging, fotoperiode) op de plek van oorsprong en deze aangepastheid meedragen in hun erfelijk materiaal. In de archieven van het Zoerselbos is beschreven hoe er in jaren van schaarste eikels werden aangekocht op de lokale markt voor de opkweek tot plantsoen dat werd uitgeplant in het Zoerselbos.⁵ Waar deze eikels op de lokale markt vandaan kwamen is onbekend en mogelijks afkomstig van verdere streken,

Figuur 1. Jaarlijkse aanwas van een eikenstam afkomstig van een oude hakhoutstoof te Kruisberg en van een opgaande eik in Zoniënwoud.²

gezien lokaal de eiken dat betreffende jaar onvoldoende zaad produceerden. Omwille van de onzekerheid rond de precieze oorsprong van veel huidige eikenbossen zijn autochtone eiken zeldzaam in de Lage Landen. Het is voornamelijk oud hakhout van eik dat tot ons autochtoon genetisch erfgoed behoort, omdat het hakhoutbeheer op zich toelaat dat de stoven een hoge leeftijd bereiken. Daarnaast is het ook aannemelijk dat traditionele (arme) boeren enkel gebruik maakten van eikels en plantsoen dat lokaal aanwezig was. Het voorbeeld van het Zoerselbos hierboven betreft een domein onder beheer van een abdij, waar de financiële middelen groter waren. Genetisch onderzoek (zie verder) en resultaten van herkomstonderzoek in proefaanplantingen heeft bovendien aangetoond dat heel wat restanten van oud eikenhakhout in de Hoge Kempen wel degelijk een autochtone oorsprong kennen. Zo lopen in de lente autochtone eiken uit de Kempen systematisch later uit dan herkomsten afkomstig van meer zuidelijk gelegen groeiplaatsen.⁶

Reconstructie van migratielijnen na de laatste ijstijd: vooral Italiaans in het oosten, elders Spaans

Genetisch onderzoek laat toe om de migratie van populaties bomen na de laatste ijstijd te reconstrueren. Europees onderzoek begin jaren 2000 reconstrueerde deze migratielijnen doorheen Europa voor zomer- en winter-eik.⁷ Cellen in de groene plantendelen bevatten chloroplasten die in de fotosynthese actief zijn. Elke chloroplast bevat een klein stukje DNA, onafhankelijk van het DNA dat in de kern van de cel huist. Dit stukje DNA kent tijdens de overerving geen recombinatie (menging) tussen moeder- en vaderplant. Bij loofbomen, en dus ook bij eik, wordt het integraal doorgegeven van moederboom op alle zaailingen. In de loop van de evolutie doen zich enkel heel kleine wijzigingen voor in dit DNA door mutaties. Tijdens de laatste ijstijd waren de zomer- en winter-eikpopulaties door de koude teruggedrongen tot het Spaanse schiereiland, Italië en de Balkan. De eiken in deze drie refugia wisselden geen genetische informatie met elkaar uit want de populaties waren van elkaar afgezonderd. In de drie refugia deden zich mutaties voor waardoor er genetische varianten ontstonden die typisch zijn voor elk refugium. Na de ijstijd migreerden de eiken terug naar het noorden en droegen ze de genetische variant, typisch voor elk refugium met zich mee, want het werd telkens integraal van moederboom op nakomelingen doorgegeven. Door de genetische variant te bekijken in de huidige autochtone populaties overal in Europa heeft men de migratielijnen kunnen reconstrueren (figuur 2).

Figuur 2. Migratielijnen van zomer- en winter-eik in Europa.⁷ >

In Vlaanderen hebben we met dezelfde methode een reeks eikenpopulaties bestudeerd.^{8,9,10} De Spaanse migratielijnen verliep langs de Atlantische Oceaan, kwam tot in Engeland en liep ook doorheen Vlaanderen en Nederland. Er zijn drie genetische varianten afkomstig uit het Spaanse schiereiland van nature aanwezig in de Vlaamse autochtone populaties. De Italiaanse variant heeft er mogelijk iets langer over gedaan om over de Alpen te komen in vergelijking met de Spaanse varianten die de Pyreneeën als bergketen moesten overwinnen. De variant is bij ons tot in de Limburgse Kempen geraakt, maar niet verder. De autochtone zomereiken in de Antwerpse Kempen te Heist-op-den-Berg, Meerhout, Kasterlee en Vosselelaar bestaan alle uit de Spaanse varianten. Enkel te Balen, een gemeente aan de grens met de provincie Limburg, bevat de autochtone populatie zomereik te Gerheide ook de Italiaanse variant. In de Limburgse Kempen komen we de Italiaanse variant tegen (zomer- en winter-eik) in de autochtone populaties: in Hechtel (militair domein, gemeentebos), te Gruitrode (Kruisberg), te As (Klaverberg), te Maasmechelen (Windelsteen en Kikbeekbronvallei) en te Lanaken (Langenberg). Als we in een populatie drie bomen of meer vinden met elk een andere genetische variant, dan wijst dit sterk op menselijke beïnvloeding. Van nature zijn de genetische varianten van de verschillende migratielijnen immers niet veel met elkaar vermengd. De genetische informatie is als het ware vrij 'stabiel' gebleven.¹¹ In Vlaanderen zijn de onderzochte autochtone populaties, alle bestaande uit oud en verlaten hakhout, 'stabiel'. In een reeks erkende zaadbestanden van eik vinden we meer menging van genetische varianten, wat sterk wijst op menselijke beïnvloeding, dus aanplant met niet lokaal materiaal.¹²

Relicten van eikenhakhout in de Hoge Kempen

Op het hoog plateau van de Kempen vinden we relictten van oud en verlaten hakhout van eik dat grofweg in drie groepen te verdelen is: hakhout op voormalige heide of in voormalig bos, hakhout op landduin, en hakhout in houtkanten die de akkers omgordden. Heel wat van deze groeiplaatsen werden in kaart gebracht door de inventaris naar autochtone genenbronnen in Vlaanderen.^{13,14}

Eikenhakhout op landduinen

De meeste landduinen op het plateau van de Hoge Kempen zijn vandaag begroeid met dennenbos. Slechts hier en daar vind je er met eiken op. Het gaat bijna altijd om oud hakhout en de populatie is beperkt tot het duin zelf. We spreken vooral over Klaverberg (op de grens tussen As, Opglabbeek en Waterschei), Kruisberg (op de grens tussen Opglabbeek en Gruitrode), en het militair domein en gemeentebos van Hechtel. Klaverberg is hierbij het grootste relict met de omvangrijkste winter-eikenstoven, gemeten aan de grond. Dit is zonder enige twijfel de topper.

Op de De Ferrariskaart uit 1779 (tussen 1771 en 1778 werden in opdracht van de Oostenrijkse veldmaarschalk Joseph de Ferraris uiterst gedetailleerde topografische kaarten van de Oostenrijkse Nederlanden gemaakt, red.) zien we op deze plaatsen enkele opvallende stroken landduinen (figuur 3 voor Kruisberg te Opglabbeek). Op Kruisberg en Klaverberg vinden we wintereik, zomereik en de kruising tussen beide, waarbij steevast de omvangrijkste stoven wintereiken betreffen (figuur 4).¹⁵ Hechtel bestaat eerder uit zomereik. Ook aan de oostelijke flank van de Oudsberg, die tot dezelfde duinengordel behoort als Kruisberg, groeit hakhout van zomereik en zelfs het uiterst zeldzame beukenhakhout.

Figuur 3. Links: duinengordel afgebeeld op de kaart van De Ferraris (1779); rechts: huidige topokaart met aanduiding van Kruisberg linksboven.

Figuur 4. Links, onder wintereik met lange bladsteel en korte vruchtsteel boven zomereik met korte bladsteel en lange vruchtsteel; midden: langgesteelde hybride; rechts: kortgesteelde hybride.

Ontstaan van de landduinen

Waar in de Kempense regio de zandige bodem vrijkomt van vegetatie verstuiven de kwartaire dekzanden in de droge en winderige vlakten. Tijdens bevolkingsexplosies, zoals we die in Vlaanderen kenden in de 12de–13de eeuw, leidden de uitbreiding van de landbouw, overbegrazing en het te frequent plaggen van heideterreinen, samen met warme klimaatomstandigheden, vaak over grotere oppervlakten tot een kale en droge bodem waarop de wind vrij spel had. Waar de wind kracht verliest (vegetatie, laagten...) wordt het verwaaide zand terug afgezet en kan het zich opstapelen tot duinmassieven. Er zijn ook landduinen bekend die tijdens of net na de laatste ijstijd gevormd werden. Deze laatglaciale duinen werden soms verstoord door de laatmiddeleeuwse verstuingen.¹⁶

Zolang ze onbegroeid zijn hebben de landduinen de neiging met de wind mee 'voortgeblazen' te worden zoals een golf. Daarbij ontstaat een lange, zachte helling aan de windkant en een steile, korte helling over de top van het duin. Zo'n 'wandeland' duin verplaatste zich in de loop der jaren over de uitgestrekte heidevelden waarin onze voorouders leefden. Het kon gebeuren dat velden, dorpen, weidegronden enz. overspoeld werden. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de mens al heel lang trachtte deze landduinen vast te leggen.

De eiken op de landduinen

Met de aanplant van bomen was men in staat het stuivende zand te fixeren en er een nuttig product bij te winnen. In 16de-eeuwse ordonnanties wordt expliciet verwezen naar deze praktijk in de Antwerpse Kempen.¹⁷ Het voordeel van hakhout is een terugkerende houtproductie gecombineerd met een verder levende en terug uitlopende stoof, waardoor het vastleggen van het duinzand niet in gedrang komt na de exploitatie. Het is best mogelijk dat eiken

Arborist Exchange Program

Ever feel like you can't see the urban forest for the trees? Get the wide angle view through the eyes of your colleagues!

The Arborist Exchange Program offers municipal foresters, utility arborists, and tree non-profit managers around the world the opportunity to engage with colleagues and experience urban forestry challenges and successes in varying political and cultural settings.

Participants will spend one week together in each other's community learning about their jobs and how challenges are met under differing circumstances and with differing goals. Actual dates will be chosen by the participants. Exchanges include social time as well as working time. Partners are encouraged to host each other, but one-way exchanges are also acceptable. Cross-organizational exchanges are encouraged. Travel expenses are reimbursable.

Since 2003, arborists from the United States, Canada, Slovenia, Ireland, Brazil, South Africa, Italy, Germany, New Zealand and the United Kingdom have participated in the program. Here's what some of them have to say:

"You get to see the same things, the same problems, but from a different perspective, through the eyes of someone doing the same job as you. For me it gave me a sense of detachment—a sort of arborist out-of-body experience, from which I could observe and learn." — *Andy McCutcheon, 2006*

"The exchange far surpassed my expectations. Not only did I have glorious weather—more representative of a southern California spring than winter—but the friendships I developed are of immeasurable value to me. For me, the exchange was more valuable than any conference I've attended in my 16 years of practicing urban forestry." — *John McNeil, 2005*

"With everyone I talked to, rode along with, or learned from, I noticed one commonality: passion. Passion to inspire the young, to maximize tree survival, to increase canopy—but perhaps most importantly, true passion for the people and trees of Washington DC." — *Matthew Stephens, 2015*

To learn more about the Arborist Exchange Program and to apply, visit: www.urban-forestry.com

Applications are due by December 2, 2019.

You will have the opportunity to:

- Dig deep into urban forestry as seen by a municipal arborist, utility arborist, or non-profit professional.
- Understand tree management from another seat, and test your assumptions.
- Share successful collaborative projects between municipal and utility arborists.
- Experience peer-to-peer learning not offered anywhere else.
- Learn new techniques and solutions to shared challenges.
- Expand your professional network.
- Share your successes and promote your program.

Cities4Forests

The Arborist Exchange Program is a partnership between the Society of Municipal Arborists, the Utility Arborist Association, the Alliance for Community Tree, Cities4Forests, and the Arbor Day Foundation.

Figuur 5. Links: oude wintereikenstoof te Kruisberg; rechts: wintereikenstoof te Klaverberg.

reeds in de (late) middeleeuwen werden aangeplant door lokale boeren om hun akkers te beschermen tegen het toen stuivende zand. Uitgegroeide hakhoutstoven op Kruis- en Klaverberg kunnen omtrekken bereiken van meer dan 25 m aan de grond. In het zand staat dan een hele serie stammetjes in een ronde of ovaal (zie figuur 5). Genetisch onderzoek van de stammen binnen één dergelijke cluster toonde dat het om één en hetzelfde individu gaat, dus dat de stammetjes geen cirkelaanplant zijn van een leuke boer of boswachter.¹⁸ De exacte ouderdom van dergelijke structuren is niet meer te achterhalen. Bovengronds wordt immers het hout telkenmale verwijderd, en ook de ouderdom van de wortels kan jonger zijn dan de ouderdom van de oorspronkelijke eik op zich omdat het wortelgestel zichzelf vernieuwt. Dit werd vastgesteld bij kastanje, een soort die tot dezelfde plantenfamilie behoort als eik¹⁹ en we hebben ook aanwijzingen hiertoe bij jaarringonderzoek op een oude eikenstoof te Klaverberg (zie verder). Daarnaast werd de heide met de landduinen eertijds ook begraasd. Periodes van begrazing met hoge graasdruk kan geleid hebben tot eikenstammen die niet de kans kregen de hoogte in te groeien, maar zijtakken vormden laag bij de grond die mede door vertrapping ondergronds konden geraken en bewortelen.²⁰ Op deze wijze kon de omtrek van een stoof snel uitbreiden. Omvangrijke stoven zijn vermoedelijk enige honderden jaren oud.

Eikenhakhout buiten de landduinen

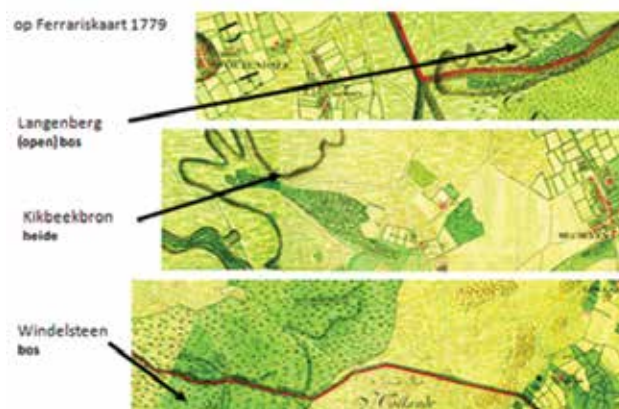
Hier zijn drie groeiplaatsen van oud eikenhakhout vermeldenswaard: Windelsteen te Maasmechelen, valleiflanken van de Kikbeekbron te Opgrimbe en Langenberg te Lanaken (figuur 6). Op deze locaties komt vooral wintereik, en in mindere mate zomereik en de hybride tussen beide voor. Deze populaties werden reeds midden vorige eeuw opgemerkt en beschreven.²¹ Op de kaart van De Ferraris (1779) groeide een uitgestrekt bos te Maasmechelen, op het hoog plateau van de Kempen. Windelsteen is een klein restant hiervan, aan de rand van het huidige Nationaal Park Hoge Kempen (figuur 7). Ten zuiden van Windelsteen, ook onderdeel van het park, ligt de Kikbeekvallei aan de stijland van het Kempisch plateau, met eveneens resten van oud hakhout van wintereik op de flanken (figuur 7). Daar groeien tevens struikheide, kruipbrem en geoorde wilg als autochtone elementen. De vallei zelf werd grondig verstoord door zandwinning in vorige eeuw.²² Verder naar het zuidwesten langs de stijland van het Kempens plateau komen we bij Langenberg en Molenberg, te Lanaken (figuur 7). Vooral op Langenberg groeien de oude uitgegroeide stoven in grote concentratie. De eikenstoven op deze plekken kennen mindere omtrekken aan de grond in vergelijking met de omvangrijke structuren te Klaverberg en Kruisberg, wat kan wijzen op een lagere ouderdom, mogelijk door intensiever en planmatiger gebruik.

Het tweede deel van dit artikel zal verschijnen in *Bomen* 51.

Figuur 6. Eiken op de flanken van de Kikbeekvallei (l) en te Langenberg (r).

Figuur 7. Eikengroeiplaatsen te Langenberg, valleiflanken van de Kikbeekbron en Windelsteen op de kaart van De Ferraris (1779). >

De 'Heksenboom van Zwarte Kaat'

Boom van het Jaar 2019

TEKST: JACO HOUWELING, REDACTIE BOMEN

Waarschijnlijk hebben de lezers van het vakblad wel gemerkt dat er een Boom van het jaar-verkiezing is gehouden. In verschillende kranten en media is er dit jaar veel aandacht voor geweest. Maar wat houdt die verkiezing nu precies in? En wie zitten er achter die verkiezing? Het vakblad Bomen ging op onderzoek uit en interviewde Maaike Brasz van het SBNL Natuurfonds.

1) Wat houdt de boom van het jaar verkiezing precies in?

De Boom van het Jaar-verkiezing draait om markante bomen met een bijzonder verhaal. Iedere boom vertegenwoordigt een waarde, maar heeft ook een verhaal. Het kan gaan om een historisch verhaal of om een boom met een bijzondere maatschappelijke waarde voor een dorp of stad. De boom die een natuurramp overleefde. Of de boom waaronder al sinds mensenheugenis altijd het dorpsfeest plaatsvindt. Bomen vertolken een emotionele waarde, zij vertellen ons verhalen die het waard zijn gedeeld en herinnerd te worden. In 2019 kon iedereen van 29 maart tot 15 mei een boom nomineren. Een vakkundige jury heeft uit alle aanmeldingen één boom per provincie gekozen, en deze 12 genomineerden zijn 30 augustus bekendgemaakt via de website. Vanaf dat moment heeft het publiek kunnen stemmen en zijn 9.840 stemmen uitgebracht. Uiteindelijk is de mooie beuk te Bladel (in de volksmond bekend als de 'Heksenboom van Zwarte Kaat', provincie Noord-Brabant), de winnaar geworden van dit jaar. Als nummer 2 eindigde de 'Boom die alles heeft overleefd', de Lijnbaanplataan in Rotterdam (Zuid-Holland), met 9.212 stemmen. Op plaats 3 is geëindigd de zwarte populier aan de Waaldijk in Opijnen (Gelderland), met 1.319 stemmen. Het complete overzicht met alle 12 bomen is te vinden op www.deboomvanhetjaar.nl, de hoofdprijs bestaat uit een wisseltrofee en een cheque van € 2500 om aan onderhoud of beheer van de boom te besteden. Daarnaast doen de nationale winnaars mee met de Europese Boom van het Jaar-verkiezing.

Het verhaal van de 'Heksenboom van Zwarte Kaat'

Het is 1596. Zwarte Kaat, een vrouw met ravenzwart haar en een haviksnus, is met haar bende op rooftocht. Dit keer ontvoeren ze een pasgeboren baby uit de Hoeve Ten Vorsel. Zwarte Kaat vlucht met het jongetje, dat ze Thomas noemt, naar Duitsland en voedt hem op als haar eigen zoon. Na achttien jaar keert de bende terug naar de Kempen. Ze willen nog één keer een grote slag slaan door de Abdij van Postel te overvallen. Hier worden ze echter opgewacht door een groepje soldaten onder leiding van Floris ten Vorsel, de oudere broer van Thomas. Hij was destijds getuige van de ontvoering en heeft wraak gezworen. Thomas ontdekt de waarheid over zijn afkomst en sluit zijn broer in de armen. Zwarte Kaat wordt onthoofd en begraven op de hei. Een struik markeert de plek, maar groeit al snel uit tot een spookachtige boom, die ook nu nog bekendstaat als de Heksenboom.

In werkelijkheid gaat het om een beuk die rond 1890 is geplant, lang na de dood van Zwarte Kaat. Wat er dus waar is van deze legende...?

Bron: deboomvanhetjaar.nl

Foto: Mark Kohn - deboomvanhetjaar.nl

De Nederlandse winnaar van 2019, de 'Heksenboom van Zwarte Kaat' te Bladel.

Foto's: deboomvanhetjaar.nl

De 'Amandelboom van de Besneeuwde Heuvel' in Hongarije, de Europese winnaar van 2018.

De Anneville-eik, de Nederlandse winnaar van 2018.

De Russische delegatie kwam zelfs helemaal in uniform naar de Europese verkiezing.

Bomen die uiteindelijk meedoen zijn wel allemaal karakteristieke exemplaren

2) Wie zitten er allemaal in de vakjury?

Prof. dr. ir. Frits Mohren, hoogleraar bosecologie en bosbeheer aan de Wageningen University & Research (WUR). Hij is gespecialiseerd in de groei van bomen en bossen in relatie tot bodem en klimaat. Gerbrand Bakker, auteur. Hij schreef onder meer de jeugdroman Perenbomen bloeien wit en de literaire roman Boven is het stil, die tevens is verfilmd. In zijn boeken geeft Bakker een beeldende omschrijving van het landschap waarin het verhaal zich afspeelt. Beatrix Kleuver, tuinontwerper en interior decorator. Medeoprichter van het magazine Seasons en auteur van het boek Country Chic. Paul Makken, adviseur public affairs ANWB. Rentmeester Maaïke Brasz schuift namens SBNL Natuurfonds aan bij de jury. Zij is verantwoordelijk voor dit project.

3) Organiseert het SBNL de verkiezing alleen, of zijn er nog andere partijen bij betrokken?

Onze mediapartner is het dagblad Trouw. Maar andere partijen schenken ook veel aandacht aan de verkiezing. Het vakblad Groen bijvoorbeeld heeft het afgelopen jaar ieder maand één boom beschreven. Ook lokaal ontstaan heel veel acties door mensen die bomen voorgedragen hebben. In Vlodrop is een 355 jaar oude kastanje genomineerd, 'De Oude Dame'. Rondom deze nominatie is ook een kleurwedstrijd voor de jeugd georganiseerd met een boek over bomen als hoofdprijs. En in Zeeland hebben liefhebbers ervoor gezorgd dat de 'Beuk met de moeilijke voeten' nu niet alleen in Middelburg, maar in heel Zeeland en ver er buiten bekend is. Door al de verschillende acties is ook heel veel aandacht voor de boom van het jaar verkiezing op social media.

4) Het SBNL is waarschijnlijk voor de meeste boomverzorgers niet zo bekend, wat doen jullie nog meer?

Het SBNL Natuurfonds is een stichting die fondsen beheert met als doel particuliere natuurbeheerders te helpen bij het behouden en versterken van natuur. De afkorting SBNL staat voor Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied, we zijn in 1981 opgericht als tegenhanger van bestaande natuurorganisaties. De naam geeft eigenlijk heel goed aan waar we voor staan: natuurbeheer in landelijk gebied. Met onze nieuwe naam, SBNL Natuurfonds, willen we niet alleen de natuur in het landschap, maar ook in de stad stimuleren.

5) Hoe en waarom zijn jullie bezig met de Boom van het Jaar-verkiezing?

We waren een paar jaar geleden in België bij een zusterorganisatie (die toevallig ook SBNL heet), en hier hoorden we van de verkiezing. Daarna hebben we dit ook in Nederland willen organiseren. Hiervoor hebben we verschillende partijen benaderd, maar uiteindelijk hebben we het als SBNL zelf opgepakt en zijn we in 2018 begonnen met de eerste verkiezing in Nederland. De Anneville-eik ('Troeteleik') werd toen de eerste Nederlandse Boom van het Jaar. En waarom? Bomen vertellen ons verhalen. Verhalen om gedeeld en steeds weer opnieuw verteld te worden. Door de plek waar ze staan, zijn bomen stille getuigen van menselijke emoties en van 'grote en kleine' verhalen. Daar gaat het ons om, de bomen met hun verhaal.

6) De Boom van het Jaar-verkiezing bestaat ook in andere landen, is er dan ook een verkiezing op Europees of wereldniveau?

De verkiezing van de Boom van het Jaar maakt deel uit van de Europese Tree of the Year. In 2018 won de Troeteleik, in de middenberm van de A58, de verkiezing met een ruime meerderheid van stemmen. De Troeteleik was vorig jaar dus de Nederlandse inzending voor de Europese verkiezing in 2019. Deze boom is geëindigd als 7e met ruim 16.000 stemmen.

De winnaar in Europa werd de 'Amandelboom van de Besneuwde Heuvel' in Pécs (Hongarije), met ruim 45.000 stemmen. Aan de Europese verkiezing doen in totaal 17 landen mee. De bijeenkomst waarop de winnaar bekendgemaakt wordt is echt een happening. De foto's hiervan zijn te zien op www.treeoftheyear.org.

7) Zijn er overeenkomsten tussen de bomen die genomineerd worden (zoals boomsoort, leeftijd...)?

Er zijn wat dat betreft geen eisen of normen waar de bomen aan moeten voldoen. Maar bomen die uiteindelijk meedoen aan de verkiezing zijn wel allemaal karakteristieke exemplaren. Niet per definitie monumentaal, maar zeker wel zogenaamde veterane bomen.

8) Wat was voor jou de meest bijzondere reactie op de verkiezing?

Dat was toch wel vorig jaar bij de Anneville-eik, om 's ochtends om 6.45 uur geïnterviewd te worden door de NOS. Heel bijzonder, en de boom heeft natuurlijk ook een enorme symboolfunctie gekregen, met alle ontwikkelingen rondom het verbreden van de A58 en het mogelijk kappen van de boom. Nog steeds, in november 2019, wordt er onderzocht of het mogelijk is om de boom te laten staan.

9) Als bijzondere actie was er dit jaar ook een wandeltocht. Kun je daar iets meer over vertellen?

De Rotterdamse Rachelle Eerhart heeft het initiatief genomen om in twee weken tijd langs alle 12 genomineerde bomen te wandelen. Dit werd op social media ook veel opgepakt. Tijdens haar wandelingen werd zij vergezeld door bomenliefhebbers en geïnteresseerden. Van alle bezoeken en de hele wandeling is ook een film gemaakt door Ruud Bijvank.

10) Als de mensen nu denken: Ik weet ook een mooie boom die ik wil voordragen? Wanneer kunnen ze dan nominaties voor 2020 gaan insturen?

Nadat de uitslag van de Europese verkiezing bekend is beginnen we gelijk weer met de verkiezing voor 2020. Vanaf begin april 2020 kunnen mensen weer bomen voordragen via de site www.deboomvanhetjaar.nl.

Maar natuurlijk gaan alle KPBLeden eerst nog stemmen bij de Europese Boom van het Jaar-verkiezing. Vanaf half februari zal dit kunnen via de Europese site, www.treeoftheyear.org.

Kruinkrabber #41

De kruinkrabbers zijn een vaste rubriek in het vakblad. De eerste inzender van het juiste antwoord dat binnenkomt op kruinkrabber@kpb-isa.nl wordt beloond met een aardigheidje. Stadsplank levert, als sponsor, sinds 2016 deze attenties voor de winnaars van de kruinkrabbers, bestaande uit een stadsplank (kleine maat), met paspoort erbij.

Wat veroorzaakt deze vieze vlekken?

In de herfst verkleuren de bladeren naar geel, rood of bruin. Maar bij sommige bomen komen er ook nog zwarte vlekken op het blad; het lijken wel inktvlekken. Maar waardoor komen die vlekken op de bladeren?

Tekst en foto Jaco Houweling

De eerste inzender van het juiste antwoord dat binnenkomt op kruinkrabber@kpb-isa.nl krijgt een leuke attentie van de firma Stadsplank thuis gestuurd. Echt een hebbinging!

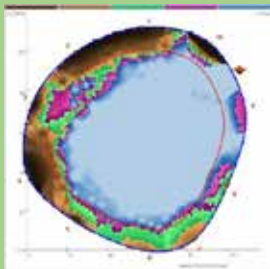
Het antwoord op Kruinkrabber #40 in Bomen 48 luidt: De foto is genomen op het Floriadeterrein in Almere. Omdat hier ook bevers voorkomen is de jonge aanplant ingesmeerd met Wöbra, een boombeschermiddel tegen knaagdieren. De eerste inzender met het goede antwoord was Tom Faber. Gefeliciteerd Tom, de stadsplank komt jouw kant op!

Elke boomverzorger kent het wel, zo'n situatie waarbij je denkt: 'Wat is hier aan de hand?' In elke aflevering van Bomen wordt zo'n hersenkraker geplaatst. Het antwoord kun je vinden op de website van de KPB: www.kpb-isa.nl Heb je ook zo'n situatie bij de hand gehad, mail je foto met vraag en antwoord aan: kruinkrabber@kpb-isa.nl, ter attentie van Jaco Houweling.

advertenties

Boomadviesdiensten

Heusden

Boomadviseur of boomonderzoeker nodig?

Voor een dag of een week?

Voor een grote of kleine klus?

De nieuwste release voor Picus-metingen en Tree-tronic in eigen bezit.

Betrouwbaar, flexibel en handig inzetbaar.

Transparante tarieven.

Bel 06 12 33 06 13 of mail: g.schalken@ziggo.nl

ARBORTEC

Slecht weer bestaat niet

SG safety green

HH workwear

Een andere kijk

Verslag van de Dendrologendag

JACO HOUWELING, REDACTIE BOMEN

Naast de KPB zijn er nog een aantal andere verenigingen waar liefhebbers van bomen aan hun trekken kunnen komen. Het is dan ook erg leuk om met de activiteiten van deze clubs mee te gaan. Op 10 oktober jongstleden had de Nederlandse Dendrologische Vereniging, kortweg de NDV, een dag georganiseerd met als thema coniferen. Hieronder een verslag van een zeer interessante en leuke dag.

NUMMERS	COÖNEL	SOORT	SOORT/CULTIVAAR
25	24	Abies	Abies 'Winnipeg'
43	25	Abies	Abies 'Vicki'
76	26	Abies	Abies 'Glaucostriata'
154	27	Larocedrus	Larocedrus 'Sera'
154	28	Larocedrus	Larocedrus 'Sera'
257	29	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
295	30	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
303	31	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
377x	32	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
384	33	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
429	34	Chamaecyparis	Chamaecyparis 'Nana Linn.'
522	35	Cyprinopsis	Cyprinopsis 'Nana Linn.'
542	36	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
543	37	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
544	38	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
545	39	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
546	40	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
547	41	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
548	42	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
549	43	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
550	44	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
551	45	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
552	46	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
553	47	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
554	48	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
555	49	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
556	50	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
557	51	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
558	52	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
559	53	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
560	54	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
561	55	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
562	56	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
563	57	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
564	58	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
565	59	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
566	60	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
567	61	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
568	62	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
569	63	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
570	64	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
571	65	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
572	66	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
573	67	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
574	68	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
575	69	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
576	70	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
577	71	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
578	72	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
579	73	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
580	74	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
581	75	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
582	76	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
583	77	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
584	78	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
585	79	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
586	80	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
587	81	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
588	82	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
589	83	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
590	84	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
591	85	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
592	86	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
593	87	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
594	88	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
595	89	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
596	90	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
597	91	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
598	92	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
599	93	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
600	94	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
601	95	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
602	96	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
603	97	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
604	98	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
605	99	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'
606	100	Thuja	Thuja 'Nana Linn.'

Pinetum "De Belten"

Historie

Het pinetum is in 1965 als hobby begonnen door jonkheer Mr. P.R. Feits. In 1974 is het in een stichting ondergebracht. Het bestuur van de stichting bestaat uit leden van de familie van de oprichter en een aantal deskundigen van buiten.

In 1992 heeft een grote (organische) plaatsgevonden, waarbij zijn 700 bomen verwijderd werden en meer ruimte te schaffen en een systeme overzichtelijkheid te bereiken. Bij die gelegenheid werden onder meer de niet winterharde exemplaren verwijderd.

Het pinetum wordt onderhouden door leden van de familie en andere vrijwilligers. Het onderhoud bestaat uit het aanbrengen van de nodige bemesting, maaien, (vindeloois) wieden, verwijderen van dode of zieke bomen en het graven en met goede aarde voorzien van plantgaten voor het planten van nieuwe exemplaren. In de winter wordt de catalogus bijgewerkt en worden de naamboordjes gecontroleerd.

Het pinetum kan blijven bestaan door giften, legaten en projectsubsidies van overheid en particuliere fondsen.

Het BEHEER steunt op de filosofie van instandhouding van de bestaande collectie, wat betekent:

- Alleen vervanging van door storm, ouderdom of ziekte verloren gegane bomen en wel door stekken, aankoop of giften.
- Geen verdere uitbreiding tenzij een uniek exemplaar op onze weg komt.

Gastvrijheid staat hoog in ons vaandel. Er wordt geen entree gevraagd en we zijn permanent geopend.

'1 Onderhoud

Deze schuilhut is mede mogelijk gemaakt door het project van '1 Onderhoud, waaraan het VSB fonds, de Provincie Gelderland, het stadschap Achterhoek en Liemers en de Europese Unie een bijdrage leverden.

Al na een paar bomen
is er volop discussie
over de juiste naam

Omorika

De dag begint met een goede bak koffie in de kapel van Kasteel Wildenborch. Daarna wordt afgetrapt met een lezing over de inventarisatie en naamgeving van Pinetum De Dennenhorst te Lunteren. Martin Heutink heeft de collectie in het verleden deels op naam gebracht en vertelt met veel kennis van zaken. Het pinetum is in 1934 aangelegd, en na een renovatie in 2004 en een inventarisatie in 2013 heeft de tuin de afgelopen jaren veel last van uitval in de sparren. Waarschijnlijk als gevolg van de droogte vallen met name de Servische sparren (*Picea omorika*) uit; vanuit de zaal wordt bevestigd dat ook in andere collecties de 'omorika' het moeilijk heeft.

Voordat Martin zijn verhaal af heeft kunnen maken wordt zijn presentatie onderbroken voor een officieel moment. Burgemeester Besselink van de gemeente Bronkhorst overhandigt namens de NDV een plaquette en een oorkonde

aan de eigenaar van Pinetum de Belten in Vorden; in dat pinetum zijn op 1,8 hectare bijna 1000 soorten coniferen te bewonderen. Naast een collectie die wetenschappelijk belangrijk is, is het ook nog eens gewoon een mooi aangelegd park. De middagexcursie zal ook hier plaatsvinden. Na de onderbreking in de presentatie over Pinetum De Dennenhorst volgt er nog enige discussie met de zaal over de problemen met de 'omorika', en Martin werpt nog enige vragen op over de naamgeving van *Picea polita* en *Lariks x marschlinsii*.

Heksenbezems

De tweede presentatie wordt gegeven door Henk van Kempen en gaat over het oogsten van heksenbezems. Henk heeft in Noord-Amerika veel gereisd en op veel verschillende naaldbomen heksenbezems gevonden. Van deze heksenbezems neemt hij stekken mee die in Nederland weer

opgekweekt worden tot miniboompjes. Een mooi verhaal dat ook een inkijkje biedt in hoe sommige kwekers aan hun materiaal komen. Soms wordt nieuw materiaal letterlijk uit een boom geschoten en namen als 'green snow' of 'by accident' vergeet je ook nooit meer.

Zuidelijk halfrond

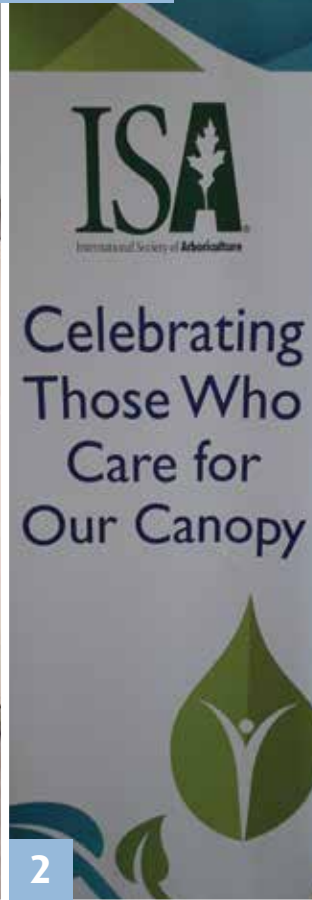
Na een prima verzorgde lunch neemt Rob Kruijt ons nog mee op ontdekkingsreis langs de coniferen van het zuidelijk halfrond. Rob is verantwoordelijk voor het wetenschappelijk collectiebeheer van Pinetum Blijdenstein. In zijn presentatie komen veel bomen langs die we niet in het dagelijks werk tegenkomen maar die toch wel heel interessant zijn. Er gaat een wereld voor mij open bij het (weer) zien van de enorme verscheidenheid aan coniferen aan de andere kant van de wereld. Weer een goede reden om ook verder van huis bomen te gaan bekijken.

Discussie

Na drie presentaties gaat het middagprogramma verder in Pinetum de Belten. In groepjes worden we hier rondgeleid. Maar zoals het bij echte bomenliefhebbers gaat is er al na een paar bomen volop discussie over de juiste naam, het juiste beheer, etc.

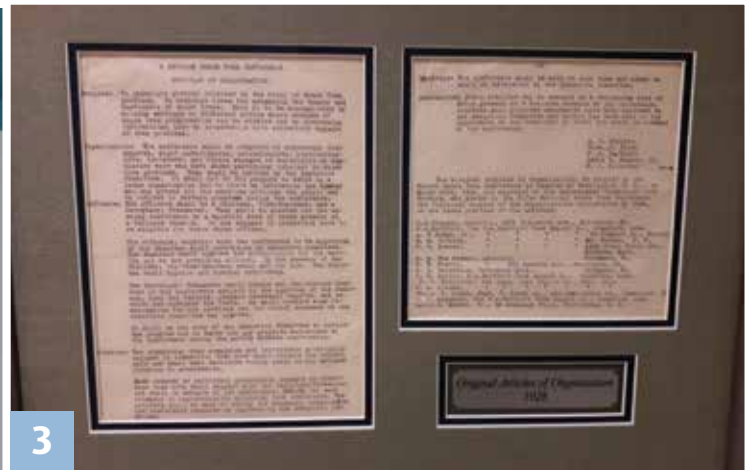
Rond half vijf wordt afgerond met wat te drinken, waarna ik met een vol hoofd weer terug naar huis rij. Wat is het toch ongelooflijk leuk en interessant om ook eens met bomenliefhebbers mee te gaan die toch weer anders naar bomen kijken. En wat kunnen wij als boomverzorgers toch nog veel doen met coniferen.

Kortom, collega-boomverzorgers: kijk ook eens bij de andere clubjes en bomenliefhebbers mee, we kunnen nog zoveel van elkaar leren!

1

2

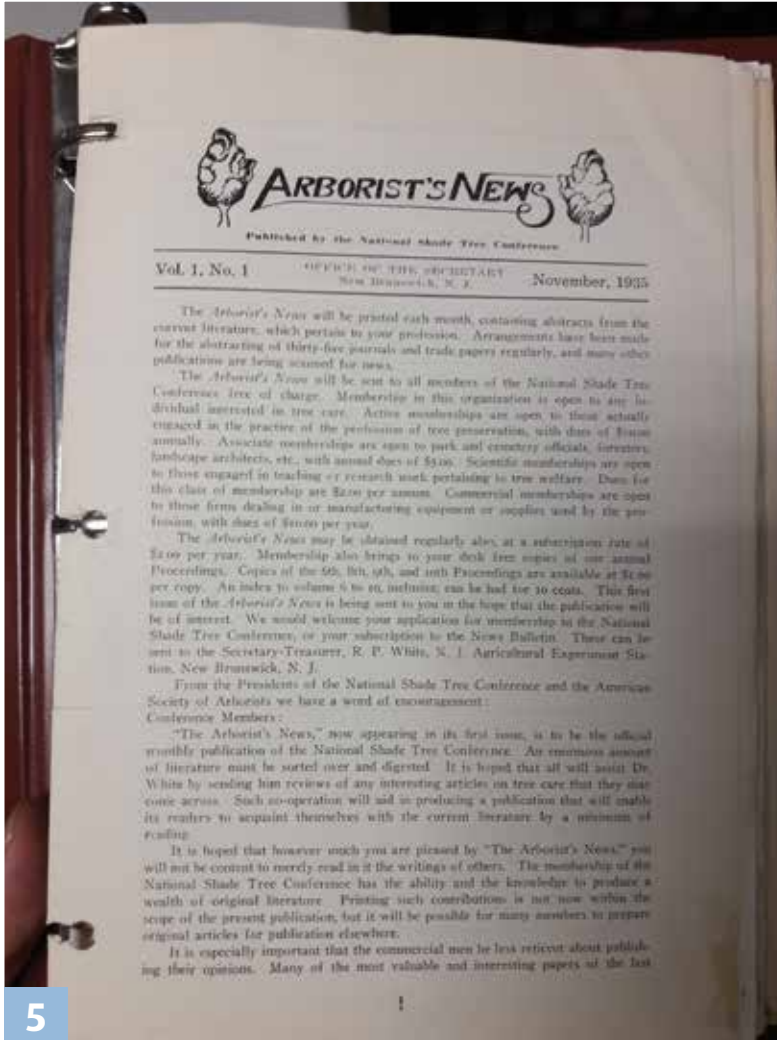

3

4

Foto 1 Bezoek aan het nieuwe hoofdkantoor.
 Foto 2 Bij de Leadership workshop.
 Foto 3 De aanmelding van de Shade Tree Conference als vereniging, nu de ISA.
 Foto 4 Boomverzorgersliteratuur.
 Foto 5 De eerste Arborist News uit 1935.
 Foto 6 Handige infofolders van Trees are Good. Deze zijn eventueel ook in het Nederlands beschikbaar, informeer bij het bestuur.
 Foto 7 De vergaderruimte. De tafel is gemaakt van een Carya hickory en stamt evenals de ISA uit 1935.

5

6

7

WAT SPEELT ER ZOAL?

ISA-nieuws 2019

HARRIE VERBEEK, PR-BESTUURLID VAN KPB-ISA

Hieronder volgt een kort verslag van acties en zaken die betrekking hebben op de ISA en die een meerwaarde zijn voor de KPB-ISA. We zullen in de toekomst vaker verslag doen van ISA-gerelateerde onderwerpen.

Verhuizing hoofdkantoor

De ISA is onlangs verhuisd van Champaign (Illinois) naar Atlanta (Georgia). Deze strategische beslissing om te verhuizen naar een metropool geeft de ISA meer financiële ruimte in de vorm van een besparing op reiskosten. Deze financiële ruimte wordt weer gebruikt om de leden beter te kunnen bedienen, door bijvoorbeeld de reis- en verblijfskosten van de Leadership workshop te vergoeden.

ISA Leadership workshop 2019

Op 16, 17 en 18 oktober werd vanuit de ISA weer de Leadership workshop georganiseerd, dit keer voor het eerst in Atlanta. Deze workshop heeft een tweeledige doelstelling: contact te maken met de bestuursleden van de verschillende Chapters, en deze bestuursleden bij te scholen. Door actieve informatieve workshops en het delen van kennis tussen Chapter-bestuursleden vanuit de hele wereld wordt de link met de ISA versterkt. Zowel voorzitter Bas als auteur dezes hebben beide aan de Leadership workshop deelgenomen.

Enkele zaken die we tijdens de workshop hebben opgedaan, kunnen we gaan gebruiken om het strategisch beleid verder te ontwikkelen. We hebben daarnaast contact gelegd met de Noorse, Engelse, Poolse en Estse ISA Chapters, waarmee we actiever actuele informatie gaan uitwisselen over de wederzijdse evenementen, congressen of interessante boomgerelateerde zaken.

Een prachtige kans om een keer bij het ITCC betrokken te raken

Met een herinnering van de KPB. Aangeboden door een lid.

In overleg met diverse Europese Chapters gaat de ISA het contact met Europa strakker onderhouden en eventueel een vast aanspreekpunt beschikbaar stellen. De vertaling van boeken, wetenschappelijke stukken en reglementen naar diverse talen wordt beter aangepakt. De ISA zoekt hiervoor hulp vanuit de Chapters. Mochten er leden zijn die daar goed in zijn en zich geroepen voelen om hierin iets te betekenen, dan kunnen ze zich melden bij het bestuur. Wij kunnen dan de link maken tussen de juiste personen.

ITCC 2020, 2021 en conferentie

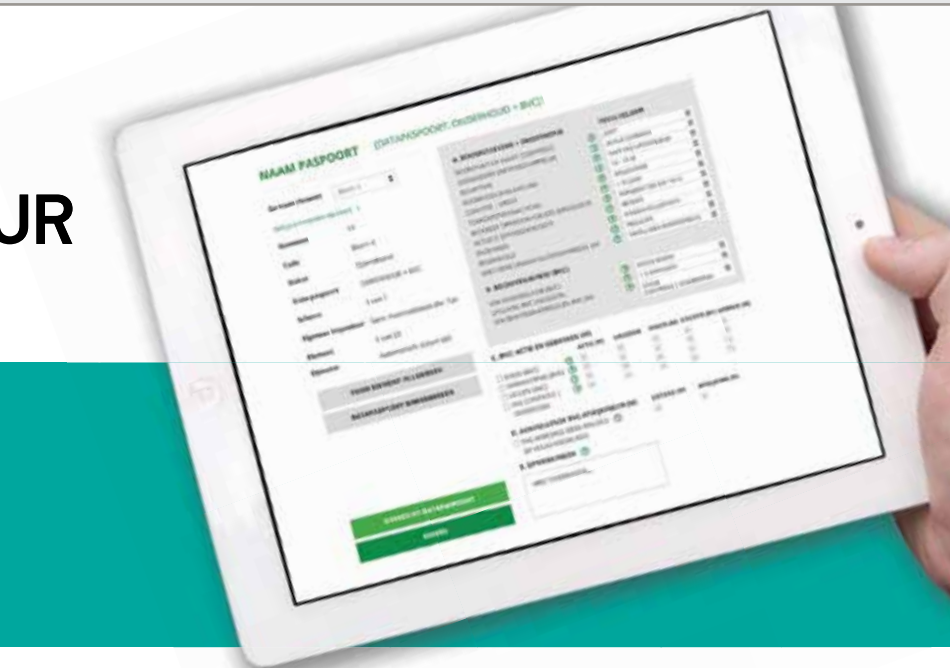
Voor het International Treeclimbing Championship met conferentie in het jaar 2020 en 2021 zijn de datums en locaties bekend. In 2020 wordt het ITCC met conferentie gehouden in Albuquerque, in New Mexico (Verenigde Staten), van 7-9 augustus.

Maar dan groot nieuws! Het ITCC komt met conferentie en al voor het eerst in de geschiedenis naar Europa. In 2021 zijn de Scandinavische Chapters host van dit evenement; in Kopenhagen (Denemarken) wordt het ITCC gehouden, en in Malmö (Zweden) zal de conferentie plaatsvinden van 10 tot 15 september. Een prachtige kans voor onze leden om een keer bij dit evenement betrokken te raken, bijvoorbeeld als vrijwilliger of misschien wel als deelnemer van de wedstrijd.

ETCC 2020

Hiervoor zijn nog geen locatie en datum bekend. Er wordt met twee landen overleg gevoerd om te zien wat voor volgend jaar de beste locatie is.

DATA INSPECTEUR BOMEN

Toe aan een volgende stap in je carrière? Behaal het certificaat en word Data Inspecteur Bomen! Want data van bomen spelen een steeds prominentere rol. Zo zijn ze een belangrijke schakel bij communicatie tussen opdrachtgever en -nemer. In welke staat van onderhoud verkeert de boom? Binnen welke boomveiligheidsklasse valt de boom? Essentiële data voor een goed dagelijks beheer.

Het certificaat Data Inspecteur Bomen (DIB) staat voor

- Basale assortimentskennis
- Het kunnen benoemen van boomveiligheid (BVC op basis van BVR)
- Het kunnen definiëren van onderhoudsmaatregelen voor cyclisch onderhoud
- Eenduidige registratie in digitaal datapaspoort conform Handboek Bomen

Voor wie

- Boomveiligheidscontroleurs
- European Tree Workers en Tree Technicians
- Professionals die betrokken zijn bij beheer van boomgerelateerde data

Examen

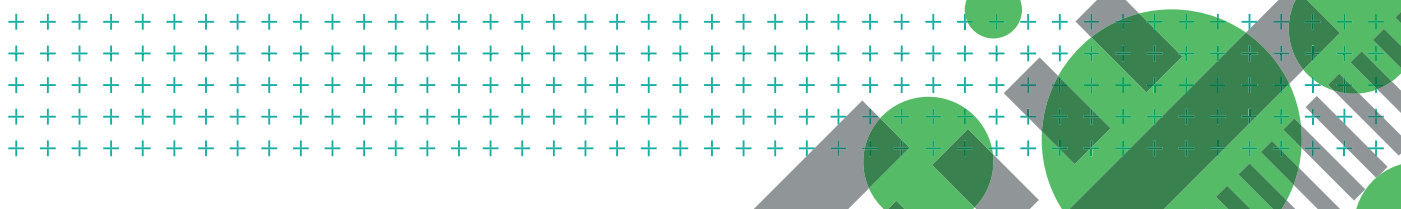
Het examen bestaat uit een theorie- en een praktijkgedeelte en wordt vier keer per jaar afgenomen. De data vind je via de login op www.norminstituutbomen.nl.

Opleiders

Praktijk Centrum Bomen, Cobra adviseurs en Bomenbanen.

Geïnteresseerd?

Bel ons voor meer informatie op 085-0471565 of mail naar info@norminstituutbomen.nl.

Veilig werken op hoogte

Kritisch de juiste keuzes maken

PETER VERGOTE, ZELFSTANDIG BOOMVERZORGER

Werken op hoogte brengt grote risico's met zich mee. Boomverzorging is één van de beroepen die hiermee zeker rekening moeten houden. Het is de verantwoordelijkheid van iedere professional om deze risico's correct in te schatten. Maar doen we dit nog? Zijn we ons nog bewust van al deze risico's? Met dit artikel wil ik een zekere ongerustheid uiten over trends binnen de boomverzorging.

Single Rope Technique

Vernieuwingen en innovaties kunnen een enorm geschenk zijn voor de boom en de klimmer. Hierdoor leren we energie sparen, en dus slimmer werken. Denk maar aan de komst van SRT (Single Rope Technique), inmiddels zo'n 15 jaar geleden, en nu niet meer weg te denken. Het begon met SRT-accessstechnieken die hun opmars maakten. Dit vooral om het fysiek zwaardere footlock te vervangen. Deze toegangstechniek is vooral afkomstig uit het industrie klimmen, met dit verschil dat een back-up door middel van een meeloopapparaat achterwege wordt gelaten. Enerzijds wegens te omslachtig, anderzijds is in een boomkruin geen vrije zone voor de bijhorende shock-absorber om uit te rekken wanneer deze wordt geactiveerd. Een ingecalculeerd risico! Bij de installatie van de accesslijn is het ook niet meer noodzakelijk om één enkele tak te isoleren. Door het afknopen onderaan de stambasis komt er wel een dubbele belasting op het ankerpunt (wrijving achterwege gelaten). Maar we gaan ervan uit dat we niet de grens opzoeken in sterkte, van ankerpunten die wel een enkele belasting aankunnen, maar geen dubbele!

Een boekje dat in geen enkele boekenkast zou mogen ontbreken!

Door deze manier van installatie worden in-line ankerpunten handig te installeren en te verwijderen vanop de grond: SRT-werkpositionering is geboren. Maar is dit wel zo'n fantastische evolutie? Vergeten we niet een paar stappen? Alle mogelijke risico's opgelijst? Maken we niet te veel shortcuts? We vergeten, naar mijn mening, een zeer belangrijk detail: er blijft geen accesslijn in de boom, klaar voor een eventuele redding! Iets wat wel heel duidelijk staat aangegeven in de richtlijn voor veilig werken in de boomverzorging. Begrijp me zeker niet verkeerd, SRT is een geweldige techniek die zeer veel mogelijkheden biedt, afhankelijk van de situatie. Maar je mag als professional uiteraard nooit de aanwezige risico's vergeten. Nalatigheid kan leiden tot ernstige ongevallen of zelfs overlijden! Te vaak hoor ik uitspraken als: 'Dat komt wel goed!', 'Iederen doet het zo!', ... Is dit echt de referentie?

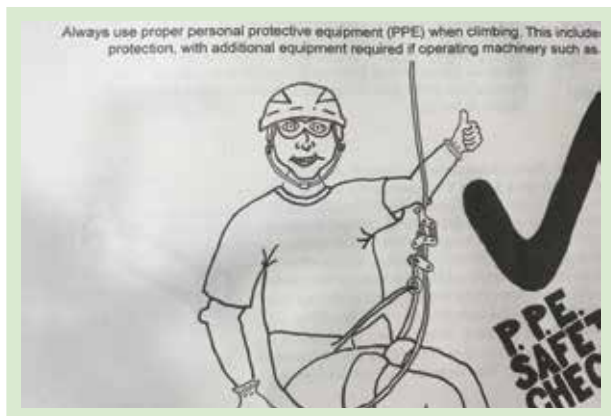

Productontwikkeling met een dikke knipog!

Normering

Niet minder belangrijk dan de afwezigheid van een aparte accesslijn, is het apparaat dat we gebruiken voor deze SRT-werkpositionering. Wat innovatief begon met een schuifknoop en extra wrijving, is nu een zoektocht naar 'het' SRT mechanisch apparaat. De SRT-apparaten die we kennen uit het industrieklimmen hebben het grote nadeel dat ze beide handen vereisen om ze te bedienen. Ze missen ook de eenvoud om makkelijk en efficiënt te stijgen. Twee nadelen die uitloopacties in de boomkruin bemoeilijken en zo automatisch het risico verhogen. Op zoek naar innovaties dus! Maar hoe gaan we om met innovaties die niet aan een keuring of PPE (Personal Protective Equipment)-normering voldoen? Geven we vernieuwende apparaten een kans? Of weigeren we collectief een toestel te kopen en te gebruiken dat niet aan een PPE-norm voldoet? Meer nog, hoe gaan we om met fabrikanten die producten op de markt brengen volgens een verkeerde normering? Genoeg met rond de pot draaien, hoe kan onze sector aanvaarden dat een toestel dat voor extra wrijving moet zorgen op de markt komt als katrol? Is een katrol niet net het tegenovergestelde, een apparaat dat de wrijving vermindert tot bijna 0?

Ik heb het, indien het nog niet helemaal duidelijk was, over de 'ropewrench'. Een geweldig toestel dat niet meer uit de boomverzorging weg te denken is! Maar de fabrikant heeft ons als eindgebruiker misleid door het onder een foutieve normering op de markt te brengen. Het gros van de boomverzorgers is niet bezig met het opzoeken van EN-nummers. Ik beken, ik doe dit wel. Fabrikanten moeten hun huiswerk correct maken, en door middel van relevante en volledige gebruikershandleidingen de eindgebruikers zo goed mogelijk inlichten. Ook organisaties zoals ISA moeten hierin correct zijn. De niet EN-genormeerde versie is niet toegelaten op een klimwedstrijd, de als katrol genormeerde versie wel. Mijn bescheiden brein vat dit niet! Ook wij als professional zouden onze verantwoordelijkheid kunnen of zelfs moeten nemen, door te weigeren producten te kopen en te gebruiken die niet aan de normen voldoen. Op deze manier worden de fabrikanten verplicht om ons niet voor de gek te houden. Hoe kan een Petzl 'Chicane' een andere EN-norm hanteren dan een 'ropewrench'? Dit zijn toch twee vergelijkbare apparaten? Nog even voor alle duidelijkheid: dit is geen pleidooi om bepaalde producten te boycotten, wel om ons gezond verstand te gebruiken!

Wij als professional zouden onze verantwoordelijkheid kunnen of moeten nemen

De ironie van sommige producthandleidingen! Gebruik altijd geschikte persoonlijke beschermingsmiddelen, zelfs voor een product dat aan geen enkele PPE-normering voldoet.

Reallife discussie

De gebruikershandleidingen zijn een zeer interessant en noodzakelijk document. Maar worden deze geraadpleegd, of vinden we ze overbodig? Sociale media kunnen deze gebruikershandleidingen extra visualiteit geven, door foto's en filmpjes van correct gebruik. In de praktijk zien we helaas dat (a)sociale media door hun influencers meer aantonen hoe hip nieuwe producten wel niet zijn! Dit is een maatschappelijke tendens, die helaas soms in de boomverzorging ook terug te vinden is. Nieuwe configuraties worden bedacht, onmiddellijk gedeeld en leuk gevonden. Mensen worden soms beoordeeld op vlak van hoeveel volgers ze hebben, minder op vlak van hoeveel ervaring er is opgebouwd. Hypes worden dikwijls gecreëerd vooraleer de risico's worden ingeschat. Commentaar van achter een computerscherm of smartphone wordt zeer snel de wereld ingestuurd, maar dit is enorm onderhevig aan foute interpretatie. Een foto zegt niets zonder bijhorend verhaal. Een foto geeft een beeld vanuit een bepaald perspectief. Een reallife discussie, waarbij men lichaamstaal kan lezen en intonaties kan horen is veel waardevoller en opbouwender. Dit is de grote sterkte en het grote belang van bijeenkomsten. Een studiedag, een klimkampioenschap, een workshop zijn de ideale plaatsen en momenten om zulke discussies te voeren.

Een cartoon die de testen voor nieuwe producten voorstelt. Neem je als fabrikant de standaardroute (horden), of onderwerp je je product aan een volledig hindernissenparcours om alle mogelijke gebreken te ontdekken? Misschien moet hier nog een derde route aan toegevoegd worden, rechtstreeks naar de feesttent, zonder testen of normeringen.

Conclusie

Ik wil mij tot slot even rechtstreeks tot alle uitvoerend boomverzorgers wenden: Collega's, kijk kritisch naar al wat nieuw op de markt komt, begrijp en probeer het toepassingsgebied, maar ook de beperkingen! Probeer en ervaar, positief en negatief, maar vooral 'low en slow'. Laat ons sociale media gebruiken om ervaringen te delen. Deze ervaringen zijn het meest waardevol met een niet gekleurde situatieschets, de omstandigheden zijn zeer belangrijk. Hoe meer er in onze 'toolbox' zit, hoe beter we situatiespecifieke keuzes kunnen maken. De juiste keuzes zorgen voor een verlenging van onze carrière als uitvoerend boomverzorgers, en voor een zeer hoog ervaringsniveau. Laat ons niet wachten op ongevallen. Hoe veiliger we werken, hoe langer we de bomen ten dienste kunnen zijn. Dat is tenslotte het hoofddoel, toch?

Climb smart! Climb safe!

Uitslag enquête 2019

Survey Monkey

KPB-ISA doet onderzoek onder de leden

HARRIE VERBEEK, PR-BESTUURLID, EN BAS POUTSMA, VOORZITTER

In april 2019 heeft het bestuur onze leden benaderd met een viertal korte vragen via het enquêteprogramma Survey Monkey. Als bestuur gebruiken wij deze informatie om meer inzicht te krijgen in hoe ons ledenbestand is opgebouwd en hoe we jullie beter kunnen bedienen. In dit verslag publiceren wij de eerste resultaten van de peiling. Met deze gegevens krijgen we een overzicht van wat er bij de leden speelt. Dit kunnen we strategisch inzetten om de kwaliteit te continueren of om de aangegeven punten te verbeteren.

De vragen

Op de volgende vier vragen hebben wij de leden om een antwoord gevraagd:

1. Bent u nog werkzaam in de boomverzorging? Zo ja wat is dan hoofdzakelijk uw functie?
2. In wat voor soort bedrijf/instelling bent u werkzaam?
3. Waarom bent u hoofdzakelijk lid geworden van KPB-ISA?
4. Wat zou u anders willen zien aan de vereniging?

De link om te antwoorden stond open van april tot begin september 2019, de meeste antwoorden werden gegeven in de maanden april en mei. In deze periode hebben in totaal precies 300 leden geantwoord, dat is ongeveer 1/3 van het ledenbestand.

Gemiddeld genomen is dit percentage voor het invullen van een enquête bijzonder hoog; wij willen jullie dan ook bedanken dat jullie door het invullen een bijdrage hebben willen leveren aan jullie vereniging! Het invullen van de enquête is een bijzonder krachtige manier om je te laten horen als lid en daarmee kan het bestuur de juiste richting blijven volgen en een goede strategie bepalen. Wij hopen dat jullie net zo betrokken willen zijn bij eventuele volgende enquêtes die we gaan sturen.

Heb je zelf nog een goed idee, vraag of opmerking, of wil je meewerken aan zaken die spelen, dan horen we je graag. Je kunt daartoe een mail sturen naar Harrie Verbeek: pr@kpb-isa.nl

Gemiddeld genomen is dit percentage voor het invullen van een enquête bijzonder hoog

De categorieën

Geen mening – behoeft weinig uitleg, een aantal leden gaf aan nog maar kort lid te zijn en zich te onthouden van hun mening.

Themadagen – Diverse actiepunten voor verbetering of verandering: meer praktische onderwerpen, meer centrale locatie, ander tijdstip, betere bereikbaarheid, meer variatie in sprekers, minder onderzoeks- of beleidsonderwerpen. Ook werd er regelmatig aangegeven om themadagen ook doordeweeks te houden. Al deze actiepunten zullen we doorgeven aan de Themadagcommissie en het Themadagbestuurslid, zodat er bij de invulling van 2020 rekening mee gehouden kan worden.

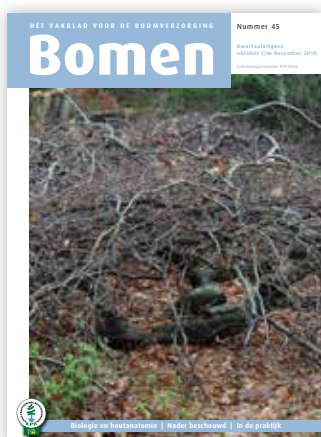
Niets veranderen – Deze reacties gaven expliciet aan dat er niets veranderd moest worden, zonder een verdere uitleg te geven.

Meer kennisdeling – Hierbij kwam vooral naar voren dat er behoefte is aan meer actuele kennisdeling en openheid. Leden willen meer betrokken worden bij de inhoud of achteraf nog toegang hebben tot de gedeelde informatie. Ook kwam de behoefte naar praktische inhoud op themadagen sterk naar voren.

Goed bezig – 27 reacties gaven letterlijk aan: 'goed bezig'.

Meer belangenvereniging – Alle antwoorden onder deze categorie gaven aan dat de vereniging zich meer bezig moest gaan houden met de belangen van onze leden of met specialisatie. Dit kan opgevat worden als dat er een verandering van beleid zal moeten plaatsvinden. We onderzoeken wat er mogelijk is ten aanzien van deze behoefte van onze leden, maar daarvoor hebben we veel meer inzicht nodig vanuit diverse kanten.

Overig/Divers – Ongefundeerde antwoorden waarin een lid aangeeft dat er te hoge kosten zijn van bijvoorbeeld een themadag, lidmaatschap, NK of ISA.

Onze themadagen (36%) en het vakblad (26,67%) zijn de voornaamste redenen waarom iemand lid wordt

Toelichting bij de diagrammen

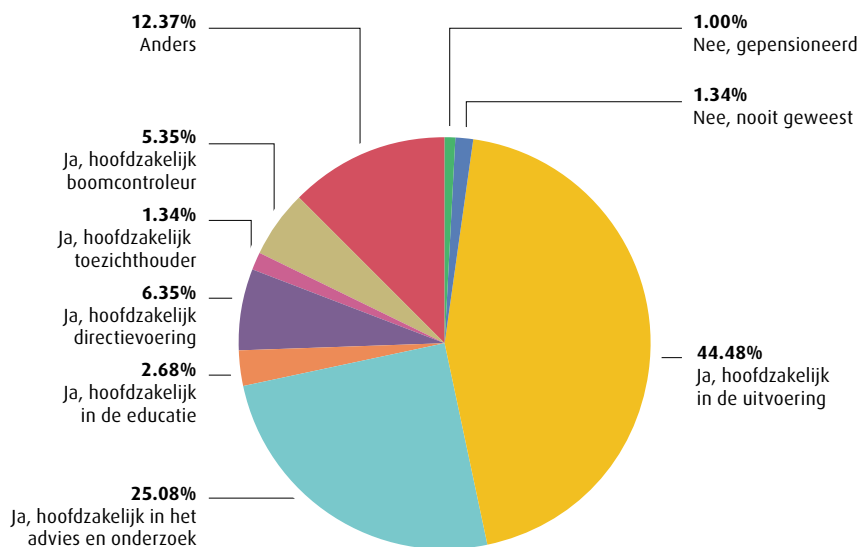
Vraag 1

De antwoorden op vraag 1 geven weer dat de grootste groep werkzaam is in de praktische uitvoering (44,48%); ook de open antwoorden op vraag 4 geven daar een goed beeld van. Daarop volgt de advies- en onderzoeksgroep (25,08%). In de open antwoorden op deze vragen komen nog een aantal andere functies naar voren. Het grootste deel kan worden gerangschikt onder de voorgestelde functies. De andere categorieën waren namelijk: beleidsmedewerker, boomteelt, verkoop en leverancier, boswachter, directievoering en gepensioneerd.

Vraag 1

Bent u nog werkzaam in de boomverzorging?
Zo ja wat is dan hoofdzakelijk uw functie?

Beantwoord: 299 Overgeslagen: 1

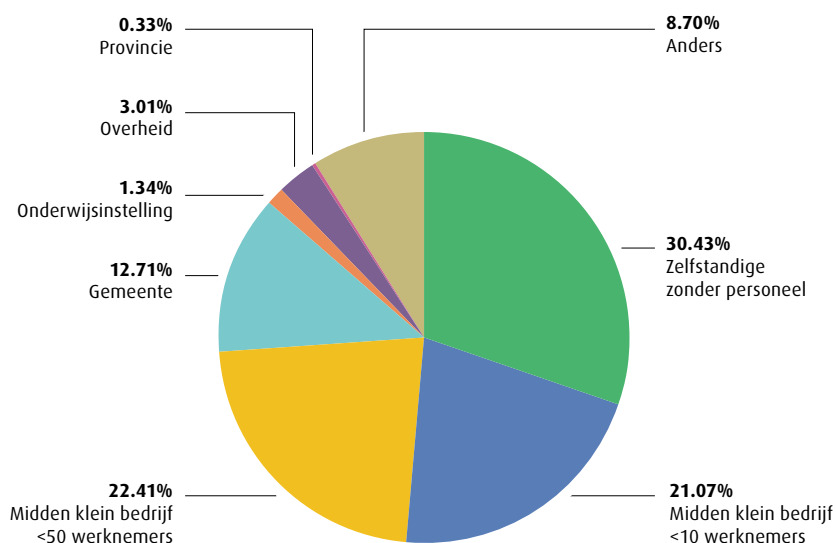
Vraag 2

Uit vraag 2 blijkt dat als we de groepen <50 man personeel (22,41%) en <10 man personeel (21,07%) samenvoegen, de meeste leden hierin werkzaam zijn. We hebben ze samengevoegd omdat deze bedrijfsstructuren redelijk overeenkomen. De grootste groep leden is daarentegen als zelfstandige zonder personeel (30,43%) werkzaam. Bij de open vragen geven nog 13 leden aan te werken in een bedrijf met meer dan 50, 500 en zelfs meer dan 12.000 medewerkers. De andere helft geeft aan bij een stichting, vof, media-of SW-bedrijf te werken.

Vraag 2

In wat voor soort bedrijf/instelling bent u werkzaam?

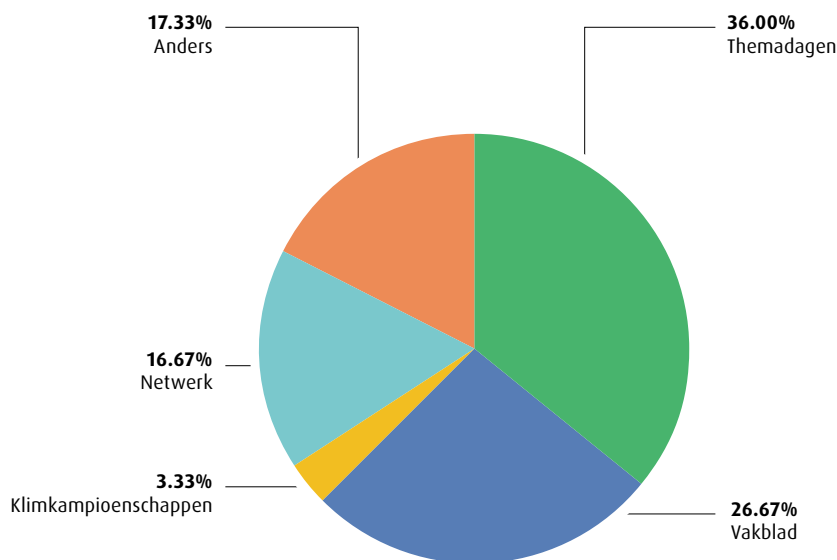
Beantwoord: 299 Overgeslagen: 1

Vraag 3

Waarom bent u hoofdzakelijk lid geworden van KPB-ISA?

Beantwoord: 300 Overgeslagen: 0

Vraag 3

Bij vraag 3 hebben we geïnformeerd naar de reden waarom iemand lid is geworden. Hierin komt sterk naar voren dat de meeste leden niet vanwege hoofdzakelijk één kernactiviteit lid zijn geworden. Uit de opmerkingen bij de open antwoorden blijkt ook dat ze graag ondersteuning geven en kennis delen.

Als we naar de gefixeerde antwoorden kijken zijn de themadagen (36%) en het vakblad (26,67%) de voornaamste reden waarom iemand lid wordt.

Schematische weergave van de antwoorden per categorie

Vraag 4

Op de vraag 'wat zou u anders willen zien aan de vereniging?' zijn er 208 reacties ontvangen; 92 antwoorden zijn overgeslagen.

Hiernaast ziet u een samenvatting van die 208 reacties op deze open vraag. Om ze te kunnen samenvatten zijn de antwoorden gecategoriseerd in hoofdpunten; uiteraard zullen wij alle antwoorden even serieus gebruiken voor verbetering.

Impressie vergroening Schouwburgplein. Ontwerp: Arcadis Landschapsarchitecten.

Een sleutelrol voor bomen en groengebieden

Klimaatadaptatie in de buitenruimte

TEKST: ANNEMIEK VAN LOON, DE BOMENCONSULENT

De uitdagingen voor de stedelijke omgeving zijn te vatten in drie onderwerpen: klimaatadaptatie, gezonde leefomgeving en biodiversiteit. Het goede nieuws voor ons is dat bomen op al deze aspecten een positieve bijdrage kunnen leveren. Kúnnen leveren. Want uiteraard moet de sector aan deze uitdagingen een goede invulling weten te geven. Wanneer we klimaatadaptatie goed oppakken is direct de basis gelegd voor een beter leefklimaat en een grotere biodiversiteit in de stad. Jeroen Rijdsijk, senior adviseur bij Arcadis, nam de ETT'ers en de boomspecialisten van de VHG op 10 oktober mee in de wereld waar zij zo hard nodig zijn.

Deltaplan

Klimaat staat bij de Rijksoverheid hoog op de agenda. Voor klimaatontkenners en de vakmensen die denken dat hun werk er niet anders door wordt, zet Rijdsijk wat feiten op een rijtje. Piekbuien, temperatuurstijging, verdroging en overstroming zorgen voor grote economische risico's. In 2012 heeft het ministerie van Infrastructuur en Milieu becijferd hoeveel schade Nederland in 2050 zal hebben opgelopen als gevolg van extreem weer in het geval dat we daar niet op hebben geanticipeerd. Voor wateroverlast (slechte waterkwaliteit en natschade) mogen we € 29 miljard noteren. Door zakkingen ontstaat schade aan bebouwing en infrastructuur, groot € 9 miljard. Met name in het westen vergroot grondwaterdaling het risico op paalrot, geraamd op € 25 miljard. Samen met de negatieve gevolgen van hittestress, geraamd op € 8 miljard, was er voldoende aanleiding om in 2014 een deltabeslissing Ruimtelijke Adaptatie op te stellen. In deze deltabeslissing hebben alle Nederlandse overheden zich gecommitteerd aan twee doelen, te weten:

1. In 2020 is klimaatbestendig inrichten onderdeel van handelen en beleid geworden van alle Nederlandse overheden.
2. In 2050 is Nederland zo goed als mogelijk klimaatbestendig en waterrobuust ingericht.

Om deze doelen kracht bij te zetten is in 2017 ook het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie gelanceerd met zeven ambities om invulling te geven aan klimaatadaptatie. Stap 1 is inmiddels gezet en de meeste gemeenten hebben een klimaatstresstest uitgevoerd om de klimaatgevoeligheid in beeld te krijgen.

Onderschat de rol van bomen niet

Bomen zijn belangrijk om hittestress tegen te gaan. Ze geven schaduw en bufferen neerslag. Daarnaast moeten bomen ook om kunnen gaan met extreem natte periodes en daartegenover ook met lange periodes van extreme droogte.

Bij wateroverlast wordt vaak geroepen dat de afvoer middels het riool beter geregeld moet worden. Volgens Rijdsijk is dit een misconceptie. Het riool speelt maar een beperkte rol van betekenis bij piekbuien. Riolerings is namelijk ingericht op buien van 20 mm/uur. Bij nieuwe rioolstelsels wordt ingezet op 30 mm/uur. Dat terwijl piekbuien inmiddels op kunnen lopen tot 100 mm in een uur (bijvoorbeeld Herwijnen 2011, 94 mm in 70 minuten). Het kunnen bufferen van neerslag in de buitenruimte is derhalve de werkelijke oplossing. Bomen, liefst in robuuste groene structuren, bieden mogelijkheden voor de tijdelijke opslag en de infiltratie van pieken. Het lokaal infiltreren is bovendien belangrijk om het grondwater op peil te houden.

Voorbeeld van traditioneel aangelegd groen op een ondergrondse constructie eind zomer 2018 versus klimaatbestendig aangelegd groen op een ondergrondse constructie, foto's gemaakt op dezelfde dag.

Foto's: Arcadis

Expertise gewenst

Al decennialang werken boomspecialisten eraan om bomen ook in 'vijandig' stedelijk gebied te laten groeien. De groeiplaatsconstructies met waterbuffers en schijn-grondwaterspiegels blijken nu niet zozeer de redding voor de boom, maar vooral voor de stad. Rijdsijk benadrukt het belang van het koppelen van de expertise van specialisten. Alleen met een integrale benadering kunnen we het klimaat bijbenen. Zo kunnen stedenbouwers, rekening houdend met de windrichting, gebouwen zodanig ten opzichte van groene gebieden plaatsen dat een verkoelende ventilatie ontstaat. Het groen moet het dan natuurlijk wel doen. Kennis van klimaatbestendig sortiment en groeiplaatsinrichting moeten hierbij samenkomen. Een jonge boom in een droogtegevoelige bodem sterft immers af of functioneert matig. Daarnaast vragen buffergebieden voor tijdelijke opslag van hemelwater bijzondere boomeigenschappen. De groeiomstandigheden kunnen immers van zeer nat tot droog variëren.

Schouwburgplein Rotterdam

Met de klimaatverandering wisselen extremen elkaar af. Wateroverlast en droogte liggen dicht bij elkaar. Rijdsijk laat zien hoe water beter gemanaged kan worden om steden klimaatbestendig te maken. De bouwstenen hiervoor bestaan naast het vergroenen, ontharden en bergen van water op maaiveldniveau ook uit groene gevels en watersystemen. Daar wordt hemelwater opgevangen op daken, gefilterd met behulp van een helofytenfilter en opgeslagen in een urban water buffer om in tijden van droogte weer gebruikt te kunnen worden. In het project Schouwburgplein in Rotterdam komt dit alles samen. In een vergroeningsopgave is een plan uitgewerkt om het gehele gebied rond de schouwburg op dak- en maaiveldniveau te vergroenen voor een beter leefklimaat, meer biodiversiteit en een grotere klimaatbestendigheid.

Oude bomen

Naast alle innovatieve oplossingen benadrukt Rijdsijk het behoud van bestaande kwaliteit. Hoewel we in dit land tot veel in staat zijn en bekend staan om het bouwen met en reguleren van water is het onbetaalbaar en ondoenlijk om alles om te vormen. En dat hoeft ook niet. Zo zijn de ouderwetse straatprofielen met een hoge trottoirband een prima basis om wateroverlast in woningen tegen te gaan en de straat als bufferruimte te laten fungeren voor een piekbui. Nog meer wil Rijdsijk de betekenis van het behoud van grote bomen benadrukken. Je kunt een wijk fantastisch inrichten met nieuwe bomen in prima groeiplaatsen en wadi's, maar het duurt decennia voordat zij het verkoelende effect van een volwassen boom kunnen evenaren. En die tijd hebben we niet. Voorheen moesten bomen om rationele argumenten vaak het veld ruimen bij herontwikkelingen. Nu moeten we diezelfde bomen met herziene rationele argumenten juist behouden. Ook al is een boom conditioneel niet meer optimaal, de baten voor klimaatadaptatie bij behoud wegen vaak ruimschoots op tegen de argumenten voor vervanging.

VAN 'T VAT

JITZE KOPINGA

'De laatste tijd ben ik een aantal keren *slime flux disease* of *wetwood* tegengekomen. Dit wordt veroorzaakt door bacteriën, maar zijn dit altijd verschillende bacteriën? Of hebben bepaalde bacteriën ook voorkeur voor een bepaalde boomsoort?'

Slijmziekte komt algemeen voor bij wilg, populier en iep, maar soms ook wel bij boomsoorten zoals linde, eik, paardenkastanje, etc.

Het gaat daarbij om bepaalde bacteriesoorten die groeien in het vocht in het – doorgaans – centrale deel van het hout. Door een gistingsproces ontstaat druk waarbij slijmerig (soms schuimig) vocht door stamscheuren of snoeiwonden naar buiten wordt geperst. Welke bacteriën dit proces veroorzaken is nog niet geheel duidelijk, maar vaak zijn er diverse soorten van *Pseudomonas*, *Clostridium* en *Enterobacter* aangetroffen. Sommige daarvan lijken specifiek voor te komen op bepaalde boomsoorten, zoals *Clostridium cloacae* op iep. Een enkele keer zijn er ook gisten in het spel. Hoewel het zurige vocht levende cellen kan doen afsterven, gaan er zelden bomen dood aan de slijmziekte. En als regel blijven, in tegenstelling tot bij aantastingen door houtzwammen, de structuur – en sterkte – van het hout intact. Het is zelfs zo dat vanwege de zurigheid en het lage zuurstofgehalte, de meeste houtrotschimmels zich niet ontwikkelen in hout dat is aangetast door de slijmziekte. Hoe een boom wordt aangetast door de ziekte is onbekend en er bestaan geen doelgerichte maatregelen om deze te bestrijden. Het inbrengen van drainbuizen is inmiddels een achterhaalde methode, die de boom meer kwaad dan goed doet.

Boombioloog Jitze Kopinga van Kopinga Boomadvies, geeft in elk nummer van Bomen antwoord op een boombiologische vraag. Heb je een vraag? Of wil je reageren op het antwoord van Jitze? Mail je vraag of reactie dan aan de redactie: vakblad@kpb-isa.nl

KPB Themadag

Toepassen van grondmengsels en groeiplaatsconstructies

BAS POUTSMA, VOORZITTER KPB-ISA

De Themadag ging ditmaal over de waarde van groen, die in de stad voor een groot deel wordt bepaald door de standplaats van bomen.

In het stedelijk gebied worden dus bij de daartoe noodzakelijke groeiplaatsconstructies allerlei belangen afgewogen, waardoor technische groeiplaatsvoorzieningen niet meer weg te denken zijn. Niels Krebs en Jarno van Veelen lieten hun licht schijnen over dit vraagstuk.

De aanwezige wortels hadden zich ontwikkeld in een bijna onmogelijk leefmilieu

THEMADAGEN 2020

8 februari + ALV

11 april

13 juni

10 oktober

12 december

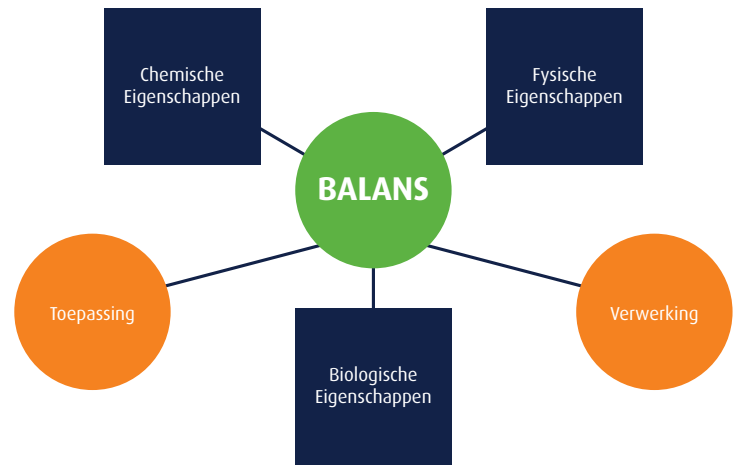
< Wortels onder wegdek. Ectomycorrhiza op eikenwortels zijn in staat om silicagesteente te mineraliseren; ook opbouw van organische stof door herhaaldelijk afsterven werd waargenomen. >

Parkeergarage

Door de wildgroei aan producten en aanbieders is het belangrijk om bij de basis te blijven, en kritisch te zijn op de kwaliteit door gedegen kennis en onderbouwing. Hierbij wordt weer een stukje bodemkunde uit de oude doos gehaald.

Jarno stak een technisch verhaal af over de balans van chemische, fysische en biologische eigenschappen van de bodem, gelardeerd met met aansprekende voorbeelden, om deze droge stof wat helderder te maken voor de praktische boomverzorger. Zo is een klei-humuscomplex te vergelijken met een mooi of lelijk huis en de CEC (*Cation Exchange Capacity*, of kationenuitwisselingscapaciteit) met een grote of kleine parkeergarage. Het probleem is vaak een tekort van een element of de verkeerde pH-balans, ook bodemleven speelt een essentiële rol in dit geheel.

Afbeelding: Verduidelijking van CEC

BODEMBALANS

Onmogelijk leefmilieu

Niels gaf voorbeelden van groeiplaatsconstructies in de praktijk en hoe belangrijk het is om bijvoorbeeld bomenzand op de juiste manier aan te brengen: niet te nat en met de juiste verdichting. Hierbij blijkt dat de meeste bodemproducten voor het inrichten van groeiplaatsen zeer gevoelig zijn voor allerlei factoren. De uitvoering door civieltechnische aannemers gaat daarom te vaak fout.

Een mooi voorbeeld van de kracht van bomen was een wortel die onder het asfalt doorgroeide en daar mineralen verteerde. Dit werd zichtbaar toen het asfalt werd verwijderd: de aanwezige wortels hadden zich ontwikkeld in een bijna onmogelijk leefmilieu. In de onderlaag met grof grind bevonden zich wortelstructuren van eik, die een samenwerkingsverband met ectomycorrhiza waren aangegaan waarbij wortelrestanten keer op keer verteerd werden en de mycorrhiza in staat was om het gesteente te mineraliseren. Hieruit kunnen we leren dat een gevestigd bodemleven in staat is in de meest extreme omstandigheden te gedijen. Belangrijke factoren zijn dus beschikbaar organisch materiaal en voldoende zuurstof in de opstartperiode.

Praktische voorbeelden

Bodemleven in combinatie met organische stof is essentieel voor de voeding. Bodemleven van goede ongeroerde grond wordt door grondroerende activiteiten (zoals bij het verplaatsen van een zandberg) deels weer kapot gemaakt. Dit bodemleven kan zich daarna gelukkig wel weer herstellen.

Natuurlijk is de technische samenstelling van de bodem, met organische stof en de korrelgrootte, van belang voor de vochtthuishouding en het doorwortelbaar volume.

Kortom, de kennis van bodemkunde van de aanwezigen is weer flink opgefrist en verduidelijkt met praktische voorbeelden van groeiplaatsconstructies.

SIMENS BOEKENKAST

In elke editie van vakblad Bomen behandelt **Simen Brunia** enkele nieuw uitgekomen bomenboeken, enkele oude meesters of bijzondere exemplaren uit zijn verzameling bomenliteratuur. **Heb je suggesties?** Mail die dan naar de redactie van het vakblad (vakblad@kpb-isa.nl).

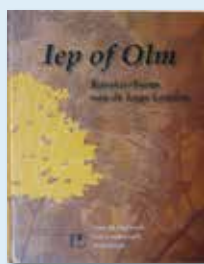

Amerikaanse vogelkers – Bart Nyssen, Jan den Ouden en Kris Verheyen

In de eerste editie van Simens Boekenkast heb ik het al over de populier gehad, toen had ik nog geen thema's. Inmiddels wel en het thema boomsoorten is natuurlijk een thema waar letterlijk honderden boeken goed bij zouden passen. Net als bij de populier heeft de Amerikaanse vogelkers een imago probleem, wat de auteurs van dit boek niet helemaal terecht vinden.

Op het landgoed waar ik vier jaar heb gewoond werd twee keer per jaar de vogelkers bestreden. Kleinere boompjes werden uitgerukt en grotere bomen afgezaagd en ingesmeerd. En stiekem vond ik dat best zonde. Dit boekje geeft eigenlijk een onderbouwing van die onderbuikgevoelens. In de VS is het een gewaardeerde soort en inmiddels begint de Amerikaanse vogelkers ook de Nederlandse natuur te verkennen. Veel soorten (vogels en zoogdieren) weten de struik/boom te vinden voor voedsel, maar vooral in de wereld van de geleedpotigen (insecten en spinnen) wordt de soort ook echt omarmd. Misschien moeten we nog even wennen aan deze 'vreemdeling' en eens genieten van de prachtige, bloei, vruchten en herfststoot. Voor de liefhebber of bosbezitters een aanrader om te lezen.

Prijs: circa € 20 – verkrijgbaar bij alle bekende boekhandels en webwinkels

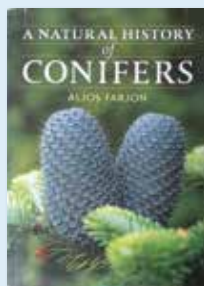

Iep of Olm – Hans Heybroek, Leo Goudzwaard en Hans Kaljee

Eigenlijk zou iedere boomsoort een paar ambassadeurs nodig hebben om de kennis over die boomsoort te verspreiden. De drie auteurs van dit prachtige boek en naslagwerk dragen die titel met eer. De iep geeft qua herkenning tijdens boomveiligheidscontroles altijd stof tot discussie. Beginners vinden de soort lastig, veteranen kennen de boom vooral nog uit de tijd van de iepziekte. Fantastisch dus dat de kenners van Nederland de handen in elkaar hebben geslagen om eens goed op een rijtje te zetten wat deze echte Nederlandse boom allemaal kan.

De verschillende soorten iepen en het ontstaan daarvan komen aan bod. Enkele bijzondere exemplaren in Nederland en daarbuiten, de historie van de iep met vanzelfsprekend een deel over de 'Hollandse' iepziekte en ook de toekomst van de iep wordt behandeld. Er is namelijk alweer lange tijd een mooi aanbod van prachtige cultuurvariateiten beschikbaar. Wat helaas minder is dat na de eerste druk het boek vrij snel uitverkocht raakte en niet of nauwelijks meer verkrijgbaar is. Voor de echte (iepen)liefhebber heb ik nog een zeldzaam exemplaar beschikbaar (contact via mail).

Prijs: zeldzaam tweedehands, prijs varieert sterk

A natural history of conifers – Aljos Farjon

Voor sommige naaldboomliefhebbers zegt de naam van deze auteur waarschijnlijk wel iets. Deze Nederlandse botanicus is gespecialiseerd in de naaktzadigen en heeft een aardige portie titels over coniferen op zijn naam staan.

Ik heb dit boek lukraak gekozen. Elk van zijn boeken over deze vaak wat onderbelichte boomsoortgroepen is goed om je kennis te vergroten. Vaak ondersteund met prachtige foto's legt de auteur soort voor soort uit wat de specifieke determinatiekenmerken zijn (naalden, vruchten, bloei), en wat de boom nodig heeft aan bodemeigenschappen. Ook de beschrijvingen van de natuurlijke habitat van de naaldbomen zorgen ervoor dat er een wereld opengaat waar we met zijn allen alleen maar respect voor kunnen opbrengen. Voor een zo vooraanstaand Nederlands botanicus kan wat meer bekendheid van zijn boeken geen kwaad. Het blijft voor mij een pittige soortgroep om te herkennen, maar oefening baart kunst!

Prijs: circa € 25 – verkrijgbaar bij de bekende webwinkels

Ancient Oaks – Aljos Farjon

Bij de vaste bezoekers van de Dierckxlezingen van de Bomenstichting is bekend dat Aljos Farjon na zijn decennialange studie naar naaldbomen een klein uitstapje heeft gemaakt naar de eikenbomen van het Verenigd Koninkrijk. Het boek Ancient Oaks heeft hij in een prachtige presentatie enkele jaren geleden in Utrecht in Nederland onder de aandacht gebracht. Het boek is uitgegeven vanuit Royal Botanic Gardens, Kew en dat daar ongelooflijk veel kennis aanwezig is, blijkt elke keer weer.

Vanzelfsprekend worden de inheemse eiken van Engeland beschreven, evenals gebruik, beheer en functie in het (oude) landschap. Echter, de wetenschappelijke studie die gedaan is naar de vele (tien)duizenden eeuwenoude eiken is van een ander niveau. Door het gebruik van vele historische bronnen en oude topografische kaarten is er per eiken-groep wel iets te zeggen over de oorsprong. Veelal gronden van het koninklijk huis, met als bekendste de domeinen die voor de jacht van herten werden gebruikt, blijken vol te staan met de meest waanzinnige oude eiken. De eik is naast de iep mijn lievelingsboom, maar na het lezen van dit boek stond ik bijna op het punt om naar Engeland te reizen en alle beschreven bomen zelf op te gaan zoeken. Een must voor de liefhebber van (oude) eiken.

Prijs: circa € 30 – verkrijgbaar bij de bekende webwinkels of bij de Bomenstichting

Simen Brunia is bomenboekengek en verzamelt al vele jaren alles wat los en vast zit met het thema bomen. Zijn collectie omvat de nieuwste bomen en natuurboeken, maar ook oudere boeken tot zelfs uit de 17^e eeuw. Gooi geen bomenboeken weg als je aan het opruimen bent, maar laat het Simen even weten (info@bomenbieb.nl).

KORT NIEUWS

Waakzame robot

Wetenschappers van de Polytechnische Universiteit in Valencia (Spanje) hebben een robot ontworpen voor onderzoek naar *Xylella fastidiosa*-aantastingen van olijfgaarden. De robot – Xf-Rovim – is uitgerust met allerhande meet- apparatuur die thermische, spectrale en structurele informatie over de bomen vergaart. Xf-Rovim wordt in een olijfgaard van vier hectare getest. Hij beweegt zich langs de rijen en is in staat de gehele boomgaard continu te inspecteren, waarbij hij geolokale spectrale informatie verzamelt en de structuur van de bomen bekijkt. Voor meer informatie: <https://bit.ly/2VTQbZn>

Crowdfunding voor bomen

Bomen planten is een effectieve manier om klimaatverandering te vertragen. Gelukkig zijn er steeds meer initiatieven die de aanplant van bomen stimuleren. Zo werd er in Canada en Denemarken onlangs succesvol gecrowdfund voor bomen.

Grote groepen mensen kwamen in actie toen hen onlangs via crowdfunding werd gevraagd bij te dragen aan de bescherming en aanplant van nieuwe bomen. Toen een stuk privéland aan het Princess Louisa Fjord te koop werd aangeboden, bleken er meteen veel houtkapbedrijven geïnteresseerd. De British Columbia Parks Foundation startte hierop een crowdfundingcampagne om het land zelf te kunnen kopen. Mensen gaven verschillende bedragen om het stuk land en de bomen te redden. Vlak voor de deadline kwam de laatste dollar binnen en kon het stuk land worden gekocht voor 3 miljoen dollar.

De stichting wil in de toekomst nog meer land aankopen en de stukken met elkaar verbinden om zo een nieuw nationaal park te maken van 9.000 hectares. Ook in Denemarken werd onlangs gecrowdfund voor meer natuur. Hier werd via een televisie-uitzending bijna 3 miljoen euro opgehaald om nieuwe bomen te planten. Voor 20 kroon (2,67 euro) kon je 1 boom laten planten. En aan deze oproep werd massaal gehoor gegeven! Er werd genoeg geld opgehaald om 914.233 bomen te planten.

Bron: voordewereldvanmorgen.nl

Europese bomen bedreigd

In Europa komen momenteel zo'n 454 verschillende boomsoorten voor. Maar hun lot is verre van zeker. In een nieuwe studie zijn onderzoekers er achtergekomen dat veel van deze bomen met uitsterven worden bedreigd. In de studie namen de onderzoekers de staat van al die 454 inheemse boomsoorten onder de loep. Het team ontdekte dat 42% in Europa met uitsterven wordt bedreigd. 265 van de 454 boomsoorten zijn endemisch. Van deze 265 boomsoorten wordt 58% met uitsterven bedreigd en is 15% zelfs ernstig bedreigd is, wat inhoudt dat deze op het randje van de afgrond bungelen.

Invasieve soorten vormen de grootste bedreiging voor de Europese bomen. Maar ook houtkap en verstedelijking zijn als boosdoeners aan te wijzen. Boomsoorten uit het geslacht Sorbus zijn bijzonder hard getroffen, waarbij driekwart van de 170 Sorbus-soorten in Europa nu als bedreigd wordt bestempeld.

De onderzoekers roepen op tot actie. 'Van de EU tot regionale autoriteiten en natuurbeschermingsorganisaties; we moeten allemaal samenwerken om de overleving van soorten te verzekeren,' aldus onderzoeker Hilton-Taylor. 'Het belangrijkste is misschien wel dat maatregelen voor het behoud van deze bedreigde soorten – en vele andere over het hoofd geziene soorten – moeten worden geïntegreerd in het reguliere beleid voor natuurbescherming en landbeheer.' Niet alleen in Europa staat de toekomst van bomen trouwens op het spel. Ook de bekende *Yucca brevifolia* ofwel Joshua Tree – de favoriete boom van Bono, de leadzanger van U2 – bevindt zich in het nauw. De boomsoort is al minstens 2,5 miljoen jaar oud, maar blijkt zich niet staande te kunnen houden in de huidige opwarming.

Bron: scientias.nl

Thema- en studiedagen

Ook in 2020 worden de **KPB-ISA-themadagen** georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke *even* maand.

Ze beginnen tussen 12.00 en 13.00 uur (mits anders vermeld wordt in de agenda) en eindigen rond 17.00 uur.

Voor de themadagen is inschrijven verplicht. Inschrijven kan alleen via de website van de KPB-ISA. Wil je tijdig een uitnodiging ontvangen, dan moet het secretariaat wel beschikken over het juiste e-mailadres! Voor meer informatie, zie www.kpb-isa.nl

AGENDA

dinsdag 14 t/m donderdag 16 januari 2020

De Groene Sector Vakbeurs

Welke thema's zijn actueel in de groene branche en hoe kun je daar in de praktijk op inspelen? Tijdens De Groene Sector Vakbeurs 2020 worden interessante kennissessies en workshops gegeven.

Locatie: Evenementenhal, Hardenberg

Meer informatie: groenesector.nl/contact

zondag 23 t/m donderdag 27 februari 2020

9th IUFRO International Wind and Trees Conference

De negende Wind and Trees Conference wordt gehouden in het Novotel in Rotorua, op het Noordereiland van Nieuw-Zeeland. Het feit dat de conferentie plaatsvindt in Rotorua biedt de mogelijkheid het grote aangelegde bos van Kaingaroa en inheemse bossen in de omgeving te bezoeken.

Daarnaast wordt er een postconferentietour (4 dagen) naar de westkust van het Zuidereiland gepland. Gastheer op de conferentie is John Moore, van SCION.

Locatie: het Novotel in Rotorua (Nieuw-Zeeland)

Meer informatie: barry.gardiner@efi.int

dinsdag 21 t/m donderdag 23 april 2020

Deutsche Baumpflegetage

De grootste vakbeurs op het gebied van boomverzorging van Europa. Rond de 140 exposanten presenteren op de Baumpflegetage in Augsburg hun producten en diensten en bieden een uitgebreid overzicht van de actuele ontwikkelingen in de boomverzorging. Verschillende sprekers bespreken de nieuwste ontwikkelingen en wetenschappelijke inzichten en schetsen de praktische gevolgen daarvan voor de boomverzorging. Locatie: Messezentrum 5, Augsburg

De toegangsprijzen worden in een later stadium bekendgemaakt.

Meer informatie: deutsche-baumpflegetage.de/programm

woensdag 18 en donderdag 19 november 2020

Derde editie Europese i-Tree congres

Verschillende nationale en internationale sprekers zullen hun ervaring op het gebied van de toepassing van i-Tree delen. De organisatie van het congres ligt in handen van Treeconomics (Verenigd Koninkrijk) en Pius Floris Boomverzorging (Nederland). Beide bedrijven zijn actief op het gebied van het toepassen van i-Tree binnen Europa. Inschrijven is mogelijk op de website.

Kwaliteit van substraat is de basis. Zie ook deze video:

<https://youtu.be/jWI9gPyFwpo>

Of scan de QR-code:

De studiedagen van **Bomen Beter Beheren** worden georganiseerd op de zaterdagen van de tweede week van elke *oneven* maand.

Voor meer informatie, zie www.bomenbeterbeheren.org

www.kpb-isa.nl

Een hartelijk welkom voor de volgende **Nieuwe leden**

- Thomas Berends
- Rowdy Bouwmeester
- Rick Jan van Dijk
- David Mc Donald
- Frans Kool
- Jelle Kuipers
- Sander Schotten
- Henk Schouten
- Johannes Sterk
- Nelleke van der Veen
- Robert Wagenveld
- Jan Hendrik Ymker

Kring Praktiserende
Boomverzorgers KPB-ISA

**Groenadvies Amsterdam bv
zoekt versterking!**

VACATURE Groentechnisch adviseur met ervaring

Bevat het Stadsbomen Vademecum geen geheimen voor je?

Zijn dit je competenties?

- enthousiast en leergierig
- werk- en denkniveau HBO
- uitstekende schriftelijke en mondelinge vaardigheid
- kennis van/ ervaring met alles wat groeit en bloeit maar ook begrip van (infra-)techniek
- goede vaardigheid met Microsoft Office
- ervaring met GIS
- geen bezwaar tegen vieze handen
- in bezit van een B rijbewijs

Dan is dit jouw nieuwe baan!

Je onderzoekt buiten en rapporteert mondeling en/of schriftelijk.
Werkgebied: 60% Amsterdam, 30% Noord- en Zuid-Holland, 10% rest van Nederland. Standplaats: Wormerveer.
Werktijden: in overleg. Werkduur: minimaal 36 uur per week. Salaris: goed!

Zie voor meer info over de vacature en ons bedrijf:

www.groenadviesamsterdam.nl
Of bel Bart Stoffer 06 50523935

www.groenadviesamsterdam.nl
info@groenadviesamsterdam.nl
06-50523935

**BETROKKEN
FLEXIBEL
DOELGERICHT
BETROUWBAAR**

www.kpb-isa.nl

De Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB-ISA Dutch Chapter) is op zoek naar een **Columnist**

De columns van Evert Ros op de derde pagina van het vakblad zijn al jaren een begrip: altijd spits, geestig en bespiegelend. Maar aan alles komt een eind, ook aan Everts bijdrage.

In het komende jubileumnummer (50) van Bomen verschijnt zijn laatste column. We zijn daarom op zoek naar een enthousiaste opvolger. Het betreft vier columns per jaar van zo'n 250 woorden per editie. Ze gaan, vanzelfsprekend, over de bomenwereld.

Heb jij een uitgesproken mening over bomen in relatie tot de mens en de maatschappij, en wil je je ei kwijt? Neem dan contact op met de coördinator van Bomen: frank@taalbureau-ij.nl.

Kring Praktiserende
Boomverzorgers KPB-ISA

www.kpb-isa.nl

De Kring Praktiserende Boomverzorgers (KPB-ISA Dutch Chapter) is op zoek naar een **Secretaris**

De belangrijkste taak van een bestuurssecretaris is ervoor te zorgen dat de organisatie reilt en zeilt. Het is de verantwoordelijkheid van de secretaris om in de gaten te houden of alles goed loopt en zo nee, om daar wat aan te doen. De secretaris wordt aangesteld voor een periode van drie jaar, waarna de secretaris zich opnieuw verkiesbaar kan stellen voor een volgende periode van drie jaar.

Voor meer informatie en voor de volledige vacature zie onze website:

<https://www.kpb-isa.nl/index.php/vacatures>

Kring Praktiserende
Boomverzorgers KPB-ISA